

EDNA
IZNICA
GEJE

RUDAR

ČASOPIS RUDNIKA LIGNITA VELENJE, ŠTEVILKA 5, SEPTEMBER 1996, LETO XXX

Jemljemo in dajemo

*Slika z naslovnice:
Trta in grozdje, ki sta zrasla na
odlagališču pepela.*

Ob prazniku rudarjev smo na območju Turistično rekreacijskega centra Jezero odprli prenovljeno restavracijo Jezero. Na mestu, kjer restavracija stoji, je pred tridesetimi leti tekla asfaltirana cesta iz Velenja skozi Škale čez Glinškov klanec v Družmirje in naprej v Šoštanj. Na obeh straneh ceste so bile hiše in so bila polja. Tu in v bližnji okolici je bila šola pa trgovine, pokopališče, dve cerkvi, gostilne, bila je tudi zelo dobra in priljubljena restavracija Jezero z minigolfom, avtokampom in bungalovi. Ob stari restavraciji Jezero so bila tudi lepo urejena kopališča.

In ves čas, že 120 let, je tukaj tudi premogovnik, ki danes daje kruh neposredno 4.000 delavcem, posredno pa več kot 20.000 ljudem. Odkopane količine premoga dajejo, pretvorjene v električno energijo, eno tretjino slovenske električne energije.

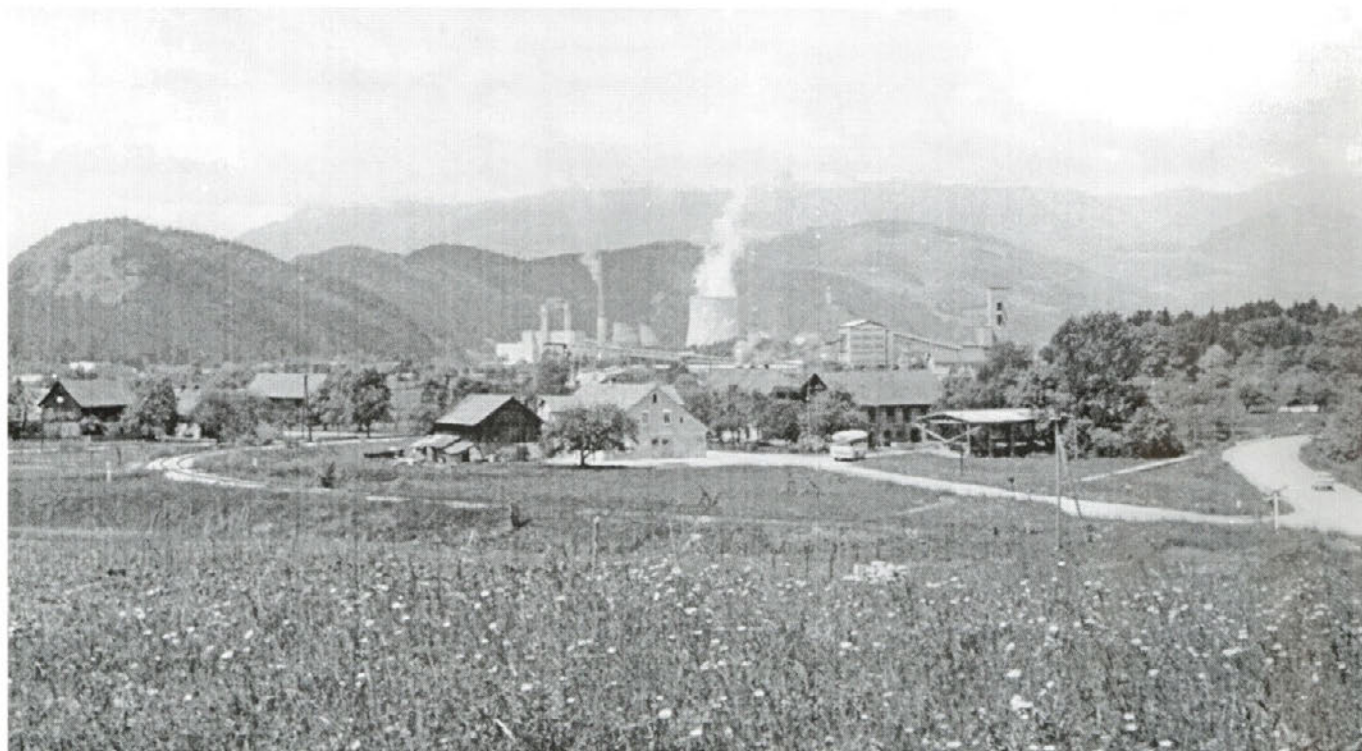
Premogovnik s svojo dejavnostjo povzroča tudi škodo. Ta, rudarska škoda, pa niso samo porušene domačije, ugreznjena rodovitna polja in spremenjen relief Šaleške doline. Rudarska škoda so tudi usode ljudi, ki so bili ali so še vedno tako ali drugače soočeni s posledicami energetske dejavnosti v Šaleški dolini.

Velik del rudarske škode je mogoče nadomestiti, zato 5,6 odstotkov cene našega premoga namenjamo za odkupe zemljišč, hiš, nadomeščanju porušениh infrastrukturnih objektov. Vsega pa se ne da nadomestiti in zavedamo se, da z denarnimi nadomestili ne moremo popolnoma zaceliti ran in usod prebivalcev porušениh vasi Škale, Preloge, Pesje, Družmirje in dela mesta Šoštanj, ki so izgubili svoje domove, njive, pašnike, gozdove.

Območje južnega dela Škalskega in Velenjskega jezera je bilo še pred nekaj leti polno nevarnih razpok, plazov in ruševin. Ko je bilo odkopavanje premoga v tem delu premoške kadunje končano, smo se v Premogovniku temeljito lotili rekultivacijskih del. Zgradili smo nadomestni avtokamp, kopališče, minigolf, restavracijo, sanirali mestni stadion, uredili okolico jezer in vrnili desetine hektarjev zemlje različnim gospodarskim dejavnostim. Skupaj s Termoelektrarno Šoštanj smo izvedli projekt čiščenja voda v jezerih in Paki, zelo veliko smo naredili za očiščenje onesnaženega zraka z žveplom in drugimi plini. Dolgo je trajalo, da smo Velenjčani preboleli porušitev stare restavracije Jezero in se privadili na njeno novo lokacijo. Prav hitro pa smo sprejeli urejene površine Turistično rekreacijskega centra Jezero. Vsega tega nismo naredili samo zaradi tega, ker to od nas zahteva tudi zakon o rudarstvu.

Vse to smo naredili, da bi dvignili kvaliteto življenja v Šaleški dolini. In vse to smo naredili za vse nas.

dr. Franc Žerdin

Kam z odpadki?

Veliko podjetje -
veliko odpadkov

Premogovnik opravlja dejavnost, s katero močno posega v okolje. Najbolj je to vidno na površini, ki spreminja svojo obliko in namembnost. Da mora vsak, ki obremenjuje okolje, "počistiti" za seboj, predpisuje zakon o varstvu okolja, naše podjetje pa bo k temu zavezoval tudi že dolgo pripravljen, a še ne sprejet, zakon o rudarstvu.

41. člen zakona o varstvu okolja pa med drugim predpisuje tudi, da mora "povzročitelj obremenitve okolja določiti pooblaščenca za varstvo okolja. Ta oseba je lahko pri povzročitelju zaposlena ali najeta..." V našem podjetju se je z varovanjem okolja pričel ukvarjati Franci Lenart, diplomirani inženir rudarstva.

Rudar: Ali ste vi že pooblaščenec za okolje?

Lenart: "Ne. Zakon o varstvu okolja je sprejet, niso pa sprejeti še vsi podzakonski akti, zato pooblaščenec za varstvo okolja, kot ga predpisuje zakon, še ne more zaživeti v praksi. Ko bodo ti pravilniki sprejeti - predvidoma do konca tega leta -, pa bomo v podjetju morali imenovati ali najeti nekoga, ki se bo tako ali tudi kako drugače imenoval."

Bistveno pri tem je, da bo imela ta oseba pooblastila direktorja podjetja za opravljanje del pri varovanju okolja. Direktor je po zakonu o varstvu okolja odgovoren za to področje, pooblaščenec pa mora na kršitve zakona opozarjati. Tako mora skrbeti za izvajanje predpisov o varovanju okolja, predlagati ukrepe za preprečevanje in odpravljanje posledic, zagotavljati javnost svojega dela ter sodelovati z ustreznimi državnimi organi, torej ministrstvi, inšpekcijami, in lokalno oblastjo."

Rudar: Dejstvo je, da smo v premogovniku že dosedaj veliko naredili glede varovanja okolja. Kako pa je bilo to organizirano?

Lenart: "Pred leti se je s tem največ ukvarjal tedanji vodja jamomerstva Srečko Meh in njegova delovna ekipa. Ko je on odšel za župana mestne občine Velenje, so tudi njegovi sodelavci pri reaktivacijah degradiranih površin sprejeli nove naloge na drugih področjih. Z varovanjem okolja, zelo na splošno rečeno, so se potem ukvarjali parcialno in neenotno, pač z ozirom na svojo dejavnost, v različnih službah, tudi v hidrogeološki službi, katere vodja sem bil nekaj let. Vendar smo opravljali le najnujnejše naloge, novih projektov pa se zaradi kopice drugih obveznosti nismo lotevali."

Letos spomladi pa se je dokončno oblikovala zamisel, da bi se s širokim področjem varovanja okolja "spopadla" ena

oseba, ki bi imela tudi celoten pregled nad njim. Kot sem že omenil, to še ne more biti pooblaščenec za okolje, zato smo nalogo zastavili kot rudarski projekt varovanja okolja. Rudarski seveda zato, ker gre pri nas tudi za obvladovanje podzemnega dela okolja."

Rudar: K čemu vse nas zavezuje zakon o varstvu okolja?

Lenart: "Premogovnik najbolj vpliva na spremembo površja in glede tega nas z določili o racionalni rabi prostora zavezujeta kar dva zakona: zakon o varstvu okolja in rudarski zakon, ki pa še ni sprejet. Vsakdo, ki spreminja podobo površja, mora po opravljenih delih poskrbeti za vzpostavitev prvotnega stanja površja, kadar pa to ni mogoče, pa za drugačno uporabno obliko površja."

V našem podjetju smo vložili veliko dela in sredstev v reaktivacijo poškodovanega površja in ju bomo tudi v prihodnjih letih. Poleg gole sanacije površine se trudimo povsod dati površini boljšo, kvalitetnejšo podobo in uporabnost."

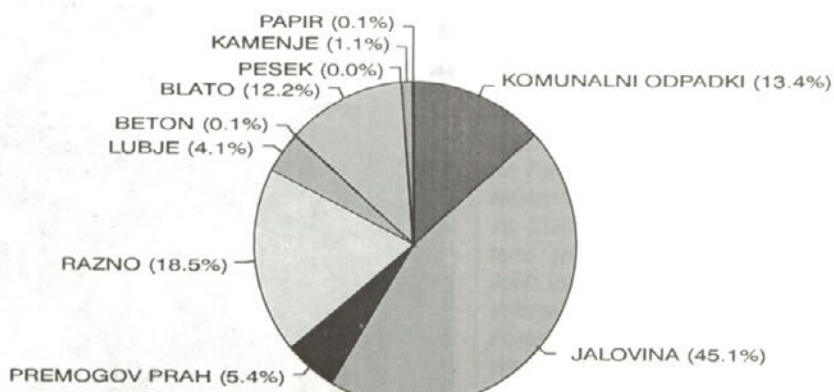
Premogovnik onesnažuje tudi vode, zato preverjamo iztoke v Pako. Najbolj obremenjujoče za reko je pranje podpora, pri katerem steče vanjo precej olj, maziv in to področje bomo kmalu začeli sanirati."

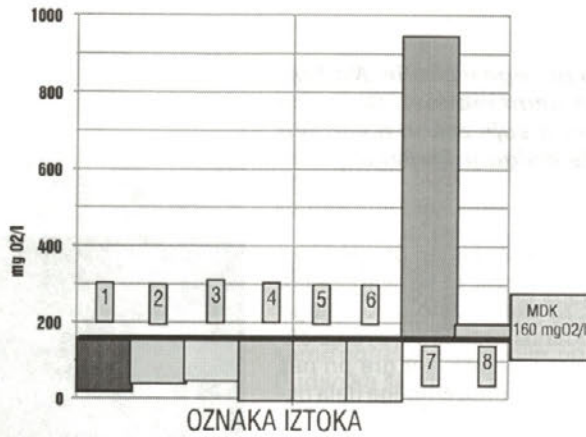
Franci Lenart, vodja rudarskega projekta Varovanje okolja

Sestava jamskih in površinskih odpadkov

SESTAVA ODPADKOV

VREDNOSTI KPK NA IZTOKIH V REKO PAKO

V času pranja podporja se onesnaženost (vrednost kemične potrebe po kisiku KPK) na iztoku 7 v reko Pako močno poveča in preseže mejno dovoljeno koncentracijo MDK.

Veliko nesnage pa spustimo v reko tudi po nepotrebem, z nepravilnim ravnanjem.

V kolikšni meri smo onesnaževalci zraka še zbiramo podatke, dejstvo pa je, da v zrak spuščamo jamsko atmosfero, v kateri so tudi plini.

Obremenjevanje okolja s hrupom ni pretirano, saj nas že rudarski zakon zavezuje k uporabi protihrupno zaščitenih naprav.

Obremenjujoči za okolje pa so gotovo tudi seizmični tresljaji, ki jih povzročajo stebni udari, in jih spremljamo."

Rudar: *Pripravili ste delovno gradivo o varstvu okolja, v katerem predlagate, da bi bile vse dejavnosti v zvezi z varstvom okolja v premogovniku organizirane kot projektno delo. Zakaj?*

Lenart: "Delovno področje pooblaščenca bo zelo široko, še posebej v našem velikem podjetju. Ko sem prevzel

vodenje tega projekta, sem kmalu spoznal, da je problemov veliko in da delo vsakogar od nas tako ali drugače vpliva na okolje. Ena oseba vsega tega ne more nadzirati in voditi. Preden pa se odločimo, da organiziramo službo oziroma določimo skupino ljudi, ki bo kot nadzorni organ kontrolirala proizvodni proces z vidika varovanja okolja, moramo narediti pregled področja. Torej ugotoviti, kje in kakšni odpadki nastajajo, kam jih odlagamo sedaj, kje so največje obremenitve okolja, kaj že imamo dobro urejeno in česa sploh ne, kaj predvideva zakonodaja..."

Rudar: *Lahko že poveste, koliko različnih odpadkov in kateri nastajajo pri pridobivanju in predelavi premoga ter pri vseh spremljajočih dejavnostih?*

Lenart: "Te podatke zajemamo mesečno. Tako na primer spremljamo, koliko vozni enot in katerih odpadkov odlagamo na določenih mestih, ki, seveda, niso vsa primerna za to. Za tri mesece imamo podatke, koliko olj in oljnih emulzij zberemo v proizvodnji, pa tudi to, da jih le okoli 10 odstotkov skladiščimo, 90 odstotkov pa zlijemo proč.

Odpadne materiale bi morali še bolj ločevati, kot jih sedaj. Odpadno železo skoraj v celotni količini odpeljemo k Surovini ali Dinosu. Ločujemo tudi odpadni les od še uporabnega. Odpadni papir odvažajo Surovina, vendar bistveno manjše količine, kot pa papirja nabavimo. Pri porabi papirja bomo morali začeti vzgajati zaposlene, da bi odpadni papir ločevali od drugih odpadkov. Vse druge odpadke, razen komunalnih, vzamemo na deponijo pepela, vendar nas tam že opozarjajo, da odpadki niso sortirani in da se med njimi pojavljajo tudi plastenke, pločevinke, električni kabli... Zato že pripravljamo poslovnik o odlaganju odpadkov, ta pa bo

Delavci strojnega remonta so posodobili skladiščenje in manipuliranje s sodi v glavnem skladišču olj, maziv, barv in lakov.

povzročil, da se bomo temeljiteje lotili sortiranja odpadkov na mestu njihovega nastanka."

Rudar: *Z besedo odpadki ljudje na splošno poimenujemo vse, kar je izrabljeno in česar v prvoti obliki ne uporabimo več ter zato zavržemo. Zakon pa je pri tem gotovo bolj natančen!*

Lenart: "Zakon pozna pri ravnanju z odpadki štiri stopnje: prva je preprečevanje nastajanja odpadkov, druga pa zmanjšanje količine odpadkov, kar pomeni, da moramo uporabljati snovi, ki ne bodo takoj postale odpadki. V tretji fazi moramo odpadke, če do njega že pride, izkoristiti. To je snovno predelati, termično obdelati ali ponovno uporabiti v drug namen."

Zadnja, najbolj neugodna faza je dokončni odpadki, ki ga odložimo na neko odlagališče oziroma ga obravnavamo posebej, kadar gre za posebni odpadki.

Naj naveden en primer: v Termoelektrni Šoštanj nastaja pepel, v Gorenju pa emalja, ki sta zanj odpadka, v našem podjetju pa ju uporabimo kot gradbeni material v tehnološkem procesu zapolnjevanja za odkopom."

Rudar: *Varovanje okolja se začne pri posamezniku, vsakem delavcu v podjetju.*

Zakon pozna pri ravnanju z odpadki štiri stopnje: prva je preprečevanje nastajanja odpadkov, druga pa zmanjšanje količine odpadkov, kar pomeni, da moramo uporabljati snovi, ki ne bodo takoj postale odpadki.

V tretji fazi moramo odpadke, če do njega že pride, izkoristiti. To je snovno predelati, termično obdelati ali ponovno uporabiti v drug namen.

Zadnja, najbolj neugodna faza je dokončni odpadki, ki ga odložimo na neko odlagališče oziroma ga obravnavamo posebej, kadar gre za posebni odpadki.

Kako se boste lotili ozaveščanja ljudi o varovanju okolja?

Lenart: "Ena od oblik je že tale: obveščanje zaposlenih v internem časopisu o tem, kako onesnažujemo in na drugi strani varujemo okolje, pritegovanje zaposlenih za akcije z letaki, s propagandnimi gesli, stalnim opozarjanjem na ogroženost okolja..."

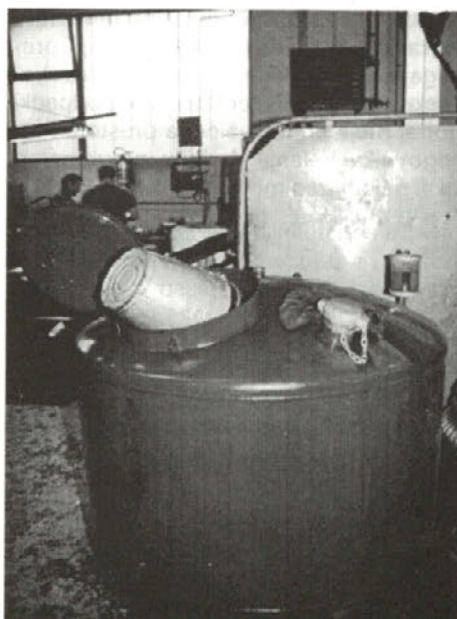
Varovanje okolja mora priti vsem v zavest. Ena stvar je zakon o varovanju okolja, ki zapoveduje in sankcionira, druga stvar pa je okoljevarstveni standard ISO 14000, ki je privzet v Evropi in govori o kakovosti okolja. Naše podjetje je v fazi pridobivanja standarda kakovosti našega dela, standard ISO 14000 pa naj bi potrdil našo sposobnost **upravljanja** okolja, kar je več od zgolj **varovanja** okolja."

Diana Janežič

Iz jame prihajajo odpadki nesortirani, potrebno bo ločevanje odpadkov tam, kjer nastanejo.

Zbiranje odpadnega olja v hali Remonta 1

Glasilo Rudar izdaja Rudnik lignita Velenje - Ureja uredniški odbor: Diana Janežič (odgovorna urednica), Ivo Avberšek-Hans (tehnično urejanje), Božena Steiner, Aca Poles, Boris Salobir, Peter Pušnik, Jože Kožar

Naslov uredništva: RLV, Partizanska 78, 3320 Velenje, telefon 853-312, interno 18-15, fax. 854-986 - naklada 4000 izvodov - tiska Tiskarna Bizjak Velenje

Po mnenju Ministrstva za informiranje z dne 14.2.1992, št. 23/67-92 se glasilo Rudar šteje za izdelek iz tar. št. 3, tč. 13 Tarife prometnega davka.

Okolje in prostor

Nova kakovost prostora

V 120 letih delovanja Premogovnika Velenje je odkopavanje lignita povzročilo velike prostorske spremembe v Šaleški dolini. Z razvojem premogovnika so se vzporedno razvijale spremljajoče dejavnosti, ki so povzročile prehod iz agrarnega v izrazito industrijsko usmerjeno gospodarstvo. Spremembe v prostoru, neprestano izboljševanje ekoloških razmer in izvajanje rekultivacij površine omogočajo v dolini delno prestrukturiranje gospodarskih dejavnosti, med katerimi sta posebej perspektivni vodnogospodarska in turistično-rekreativna. Del Šaleške doline, ki ni več pod neposrednim vplivom odkopavanja lignita, že postopoma dobiva novo obliko in kakovost.

Glede na debelino lignitnega sloja in stopnje izkoriščanja njegovega ležišča so premiki in ugrezanja površine veliki od nekaj metrov do 100 m in več.

Neposreden nadzor nad vplivi pridobivanja premoga na okolje in prostor opravlja v našem podjetju posebna služba. S tem področjem pa se že dalj časa ukvarja tudi Marjan Tamše, svetovalec direktorja in tehnični vodja eksploatacijskega polja premogovnika, ki je v začetku tega leta pripravil dve gradivi - Odkopavanje premoga v Šaleški dolini in vizija razvoja Premogovnika Velenje ter Ravnanje z odpadki znotraj meja pridobivalnega prostora Premogovnika Velenje. Iz njiju povzemamo nekaj najbolj zanimivih podatkov.

V Šaleški dolini odkopavamo debel sloj premoga s podzemnim pridobivanjem in rušenjem krovinskih plasti v odkopane prostore. Posledica takšnega načina odkopavanja lignita je ugrezanje površine, ki je pri nas zelo intenzivno. Podoba pokrajine se močno spreminja, kajti v ravninskem delu nastajajo velike kotanje, v hribovitih predelih pa prelomi in pretrgi terena.

V času izvajanja rudarskih del zemljišča ni mogoče uporabljati v kmetijske in druge namene in ga po končanem odkopavanju tudi ni mogoče povrniti v prvotno stanje,

kot to predvideva Zakon o rudarstvu. Zato je na območjih, kjer je odkopavanje končano, potrebna sanacija zemljišč v tolikšnem obsegu, da je omogočena kakšna gospodarska dejavnost.

Z ekološkega in ekonomskega vidika bi bilo najbolj primerno nastajajoče ugreznine sproti zapolnjevati z zemeljskimi materiali, kar je izvedljivo v večini primerov podzemnega pridobivanja mineralnih surovin v svetu. Velenjski premogovnik pa je v tem pogledu edinstven, kajti volumen ugreznin je tako velik, da preprosto ni na razpolago dovolj ustreznih materialov za zasutje ugreznin.

V 120 letih je premogovnik iztrgal iz zemeljskih globin skoraj 160 milijonov ton lignita. S tem je povzročil ogromne premike zemeljskih mas. Nad odkopnimi polji premogovnika nastane vsako leto okrog 2,5 milijona m³ novih ugrezninskih kotanj. Ker leži pretežni del nahajališča premoga pod ravninskim delom Šaleške doline, je nastajajoče ugreznine napolnila voda iz potokov. Tako so nastala tri umetna jezera Škalsko, Velenjsko in Družmirsko s skupno površino 190 ha. Prostornina ugreznin, ki so nastale dosedaj, znaša okoli 100 milijonov m³, vključno s premiki mas v hribovitih predelih. Prostornina vode v vseh treh akumulacijah je 33 milijonov m³ in se iz leta v leto večja.

Staro je zamenjalo novo

Velikih sprememb v izgledu doline ni bilo čutiti do sredine 50. let tega stoletja. Izkopane so bile namreč relativno majhne količine premoga - od leta 1875 do 1955 "le" 12 milijonov ton premoga - in v tanjšem delu lignitnega sloja. S povečevanjem izkopa lignita v novih odkopnih poljih premogovnika, kar je narekovala energetska politika države, pa se je pričela podoba Šaleške doline občutno spreminjati.

Najprej je bilo porušeno naselje Škale. Pred tem so bila odkupljena zemljišča in objekti, porušeni objekti, predvsem šola, gasilski dom, restavracija, cerkev, pokopališče..., pa postopoma nadomeščeni na

Pri rekultivacijskih zemeljskih delih v Škalah so pred nedavnim naleteli na nizek zid in starejšo kamnito ploščo. O najdbi so obvestili strokovnjake iz Muzeja pri Kulturnem centru Ivana Napotnika, ki domnevajo, da gre za ostanke antične naselbine. Pred leti so že mladi raziskovalci v taboru Škale pa tudi lastnik njive pri oranju našli več ostankov keramike. Najdišče si je ogledala arheologinja in obvestila Zavod za spomeniško varstvo Celje. Podrobnejše analize izkopanin naj bi se lotili jeseni, do takrat pa je najdišče zavarovano.

drugih lokacijah. Na ugreznjenem območju je nastalo Škalsko jezero, ki danes obsega 17 ha površine in vsebuje milijon m³ vode.

Vzporedno s Škalskim je začelo zaradi odkopavanja premoga v takratni jami Vhod in severnem krilu jame Zahod rasti pod obronki Ležnja takratno Plevelovo, sedaj Velenjsko jezero.

V južnem krilu jame Zahod (sedanja jama Preloge) je sredi 70. let začelo nastajati Družmirsko jezero, pod katerim leži na površini 46 ha najrodovitnejši del doline, vključno z nekoč izrazito kmetijsko usmerjeno vasjo Družmirje. V jezeru je skoraj 9 milijonov m³ vode. Na tem področju je rudarjenje poseglo tudi v vzhodni del mesta Šoštanj in ga delno porušilo.

Po letu 1972 se je pričelo odkopavanje v novem odkopnem polju, ki je po bližini naselja Pesje dobil po njem ime. Sloj je tukaj debelejši kot v Škalah (60 do 140 m), zato so bile posledice na površini hude. Porušeno je bilo celotno naselje Pesje, nato pa zgrajeno novo, urejenih veliko in frastrukturalnih objektov in zgrajena nova cesta med Velenjem in Šoštanjem.

TE Šoštanj je od začetka svojega delovanja morala nekako odlagati odpadne produkte izgorevanja premoga in produkte aditivnega razžveplevanja, z eno besedo pepel. Najcenejši in najenostavnejši način je bilo odlaganje pepela v ugrezninska območja premogovnika. Po letu 1983 je to dotedaj nevidno odlagališče začelo rasti iz vode sedanjega Velenjskega jezera. Danes obsega 50 ha površine, na njegovem območju pa je odloženo okoli 10 milijonov m³ pepela, 15 milijonov m³ pepela pa leži na dnu Velenjskega jezera, kamor je pepelna brozga iz TEŠ tekla do leta 1983. Sedanje odlagališče pepela ni klasično odlagališče odpadnega materiala, temveč služi načrtni dolgoročni izgradnji pregrade med dvema jezeroma, da se voda iz višje ležečega Velenjskega ne bi prelila v nižje ležeče Družmirsko.

Sanacija poškodovanih zemljišč

Poleg izrazitega spreminjanja podobe prostora, s čemer je močno povezana ekološka problematika, je za Šaleško dolino značilno tudi to, da odkopavanje nekega predela traja od 10 do 20 let, ponekod tudi več. V tem času območje ugreznanja ni uporabno, trajna rekultivacija ni izvedljiva, kratkotrajni in neprestani posegi v prostor pa ekonomsko neupravičeni. V teh primerih poiščemo za ureditev prostora in zavarovanje narave kompromis z občasnimi sanacijami zemljišč.

Glede na sedanjo razporeditev odkopne fronte in dolgoročne načrte premogovnika lahko celotno eksploatacijsko območje za naslednjih 25 let razdelimo na štiri komplekse:

- območje dokončne rekultivacije zemljišč,
- območje aktivnega rudarjenja,
- območje, pripravljeno za odkopavanje in
- potencialno območje za rudarjenje.

Sklenimo! Dejavnost in nadaljnji razvoj Premogovnika Velenje imata odločujoč vpliv na perspektivo razvoja Šaleške doline tudi z vidika spreminjanja njene podobe. Ker je nadaljevanje odkopavanja premoga postalo dejstvo, ki se mu ne moremo izogniti, moramo načrtovati odpravljanje njegovih posledic, pretehtati dobre in slabe strani rudarjenja ter dobre in slabe vplive premogovnika na razvoj doline, saj je v podjetju zaposlenih veliko delavcev, posredno pa je nanj vezana večina prebivalstva v dolini.

Diana Janežič

Območje dokončne rekultivacije zemljišča se nahaja v naseljih Škale in Pesje, kjer je bilo odkopavanje februarja leta 1995 zaključeno. Zato je v fazi dokončanja urejanja južna obala Velenjskega jezera, vzhodni in severovzhodni del Škalskega jezera z okolico pa ima praktično že dokončni izgled. Na tem območju nastaja TRC Jezero.

Območje aktivnega rudarjenja obsega zahodni in severozahodni del Velenjskega jezera, ki se še vedno pogloblja, nadalje odlagališče pepela, žlindre in produktov aditivnega razžveplevanja (pepela), odlagališče sadre ter Družmirsko jezero in družmirsko polje. Tega območja še dolgo ne bo mogoče sanirati.

Območje, ki je pripravljeno na odkopavanje, leži v severozahodnem predelu jame Preloge in naj bi se začelo vključevati v proizvodnjo letos. Odkopavanje bo vplivalo na hriboviti del Ležnja, na cesto Šoštanj Gaberke ter povzročilo skoraj dvakratno povečanje Družmirskega jezera.

K **potencialnemu območju za rudarjenje** spada večji del mesta Šoštanj ter naselji Metleče in Topolšica. Če bo obveljala sedanja energetska politika v Sloveniji, omenjena naselja ne bodo ogrožena zaradi rudarjenja vsaj do leta 2020, kajti premogovnik ima dovolj zaloga premoga za proizvodnjo 4 milijone ton premoga na leto na obstoječih odprtih pridobivalnih poljih.

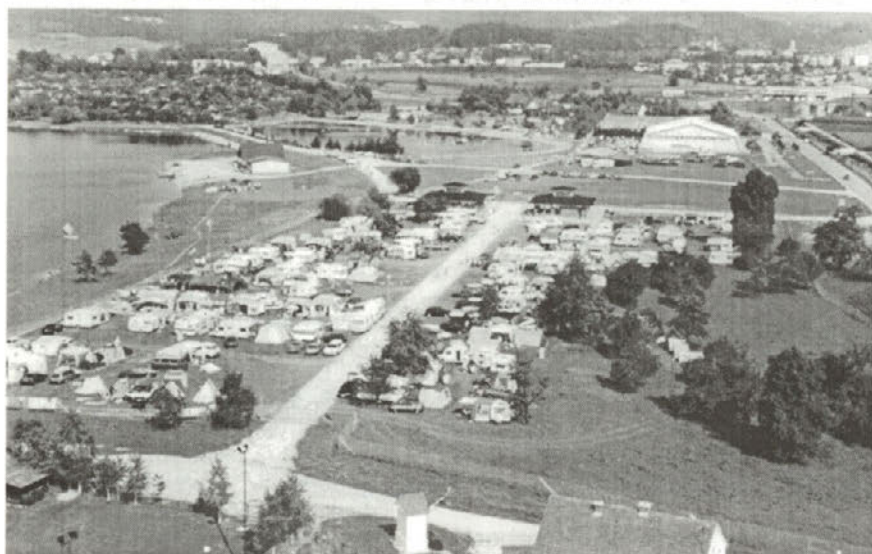

Območje aktivnega rudarjenja z bazeni za zaprti krogotok transportne vode.

Turistično rekreacijski center
Jezero

Gospodarno ravnanje s prostorom

Rezultati vlaganj premogovnika v sanacijo okolja so zadnja leta vedno bolj vidni. Najbolj izrazit primer te trditve je turistično rekreacijski center Jezero, ki je začel pred leti nastajati na območju dokončne rekultivacije zemljišč. Na tem prostoru ne gre le za sanacijo poškodovanega zemljišča, temveč za drugačen pristop k ureditvi in izkoriščanju prostora, za novo kakovost prostora.

Avtokamp v TRC Jezero

Nad načrti TRC Jezero in njihovo realizacijo bdi vodja sektorja za raziskave in razvoj dr. Milan Medved.

Rudar: Kakšen je bil namen ureditve določenega dela eksploatacijskega polja premogovnika, kjer je odkopavanje končano, prav za turistično in rekreativno dejavnost?

Dr. Medved: "Nastajanje TRC Jezero ima dolgoročno vizijo. Ko bo namreč proizvodnja premoga v premogovniku manjša, naj bi druge dejavnosti nudile nova delovna mesta. Ena takšnih možnosti je TRC Jezero. Že danes je v njem produktivno zaposlenih precej naših delavcev, predvsem invalidov, kar je glede na to problematiko v našem podjetju še posebej pomembno.

Drug namen izgradnje takšnega centra je omogočiti ljudem, ki živijo v industrijskih centrih, preživljanje prostega časa v naravi, ob rekreaciji, sprostitvi, zabavi. To prebivalcem Šaleške doline TRC Jezero nudi vsak dan in vse leto z naseljem Kunta-kinte,

številnimi športnimi objekti, sprehajalnimi potmi in prireditvami."

Rudar: Namembnost prostora v centru določa ureditveni načrt. Ali so vse dejavnosti v načrtu že realizirane oziroma kaj boste še uredili v prihodnjih letih?

Dr. Medved: "Ta načrt dokaj natančno določa vsebino centra, vendar smo v nekaj letih, odkar objekte v centru uporabljamo, ugotovili, da bodo potrebne določene korekcije. Te ne spreminjajo osnovne zamisli centra.

Ciljna skupina, ki ji je center s svojimi dejavnostmi namenjen, je družina. Zato je celoten projekt podrejen temu, da bi v centru našli možnosti rekreacije in zabave vsi člani družine, ne glede na starost in spol. V ta namen je precej objektov že narejenih.

Spomladi se jim bo pridružilo otroško igrišče. Predvidevamo tudi povečanje Bele dvorane predvsem zato, da bi uredili večji prostor za fitnes in aerobno vadbo. Ti dve obliki rekreacije sta tako pridobili na popularnosti, da vseh gostov, ki želijo koristiti te storitve, ne moremo sprejeti.

Že kar nekaj časa se ukvarjamo z načrti za realizacijo ideje o povečanju prenočitvenih zmogljivosti v Velenju. V TRC Jezero imamo možnost izgradnje bungalovov na travniku med južno mejo Kunta-kinte in restavracijo Jezero in k temu želimo privabiti tudi druge investitorje.

Dokončno bomo skušali določiti dejavnosti, ki naj bi delovale v hali vodnih športov; za ureditev tega področja se zanimajo jadralci in potapljači.

Glede na to, da je velenjski letni bazen dotrajan in bi bilo treba zgraditi novega, razmišljamo, da bi v TRC Jezero na področju med Belo dvorano in avtokampom zgradili letni olimpijski bazen. V ta prid govori več dejstev: v turistično rekreacijski center vsekakor spada plavalni objekt, privlačnost avtokampa bi bila zagotovo

večja, mimo predvidene lokacije bazena tečejo cevovodi z odpadno toplo vodo..."

Rudar: *Ali bi bilo ob tolikih vodnih površinah jezer smiselno izgraditi še bazen?*

Dr. Medved: "Zavedamo se, da je za plavanje treba zagotoviti kvalitetno vodno površino: čisto vodo, varnost plavalcev. Nenazadnje govori v prid gradnje bazena tudi dejstvo, da je na območju TRC Jezero možno zagotoviti dovolj parkirnih mest, kar za središče Velenja ne moremo reči, center pa je dostopen tudi z dveh železniških postaj, Velenja in Pesja, kar je posebej pomembno za mlajše obiskovalce iz drugih krajev."

Rudar: *Zanimiv del TRC Jezero je tudi ornitološki park. Kako je zaživel in ali imate tudi zanj še kakšne načrte?*

Dr. Medved: "V parku je nekaj gnezdišč ptic, ki so specifične za ta del Slovenije. Park moramo še bolj propagirati predvsem pri šolah. Razmišljamo tudi, da bi uredili manjši botanični vrt, v katerem bi se lahko otroci osnovnih šol seznanili vsaj z osnovnimi vrstami rastlin in sestavin narave, ki nas obdaja. Mnogi mestni otroci namreč ne poznajo dreves, trav..."

Rudar: *Kdo in kako financira izgradnjo TRC Jezero?*

Dr. Medved: "TRC Jezero se razvija na ugrezninskem območju, kjer je rudarjenje končano. Dolžnost podjetja po zakonu o rudarstvu je, da uredi poškodovano površino, v interesu podjetja pa je, da s temi površinami gospodarno ravna in jih izkorišča. Glavni investitor v objekte in sanacijo območja je premogovnik, ki ima tudi v ta namen sredstva iz sklada rudarskih škod. Pri nekaterih objektih pa so sodelovali tudi sovlagatelji, predvsem mestna občina Velenje."

Interes in načrt podjetja je, da bi TRC Jezero deloval kot zaokrožena celota in se ekonomsko sam preživljal."

Rudar: *Kako utemeljujete vlaganja v počitniški dom v Fiesi, torej v hotel Barbaro?*

Dr. Medved: "Vsi delavci premogovnika, ki smo v zadnjih letih letovali v našem domu v Fiesi, smo ugotavljali, da je objekt v tridesetih letih dotrajal. To je bil en razlog, da smo ga obnovili. Na drugi strani

načrti občine Piran kažejo, da ima fieški zaliv veliko perspektivo in v tem smislu je vlaganje v hotelske kapacitete v Fiesi z našega vidika zelo umestno."

Tudi hotel Barbara naj bi bil profitna enota premogovnika in s to obnovo ima za to vse možnosti. Te možnosti so se posebej povečale z izgradno pokritega plavalnega bazena z ogrevano morsk vodo, ki je pravzaprav v načrtih doma bil ves čas predviden, kot osnova za tržno zanimiv in ekonomsko uspešen objekt, pa je zdaj postal nujen. V dogovorih s piransko občino smo letos dosegli prometno ureditev Fiese, pogovarjamo pa se tudi za pridobitev koncesije za upravljanje plaže oziroma kopališča, kar bi še bolj zaokrožilo urejeno podobo hotela Barbara."

Hotel Barbara bo sedaj nudil svoje storitve gostom celo leto. Vanj bomo usmerili preventivno in rekreativno dejavnost, ki jo v našem podjetju vztrajno spodbujamo že veliko let in jo bomo še vnaprej. Ob tem bomo poskrbeli tudi za pestrejšo vsebino bivanja v hotelu, predvsem z organizacijo izletov, obiskov kulturnih prireditev, rekreacije, zabave. Delavci premogovnika bodo pri hotelskih cenah imeli ugodne popuste in plačilne pogoje."

Cilj vodstva premogovnika je še vedno, da bi omogočili delavcem podjetja v hotelu Barbara zanimiv način preživljanja dopusta v vseh letnih časih. Morda bo marsikdo spoznal, da je dopust ob morju lahko bolj učinkovit in lepši izven glavne turistične sezone in najhujše vročine. S posodobitvijo in ureditvijo hotela smo to gostom gotovo omogočili."

Diana Janežič

Hotel Barbara v Fiesi

Geodetska opazovanja v satelitskem navigacijskem sistemu

Sodobne metode merjenja prostora

Lani je Geodetska uprava Republike Slovenije izvedla na območju Slovenije geodetska opazovanja v satelitskem navigacijskem sistemu, imenovanem GPS. V tej kampaniji so poleg strokovnjakov iz Nemčije, Geodetske uprave Republike Slovenije in Fakultete za gradbeništvo in geodezijo sodelovale tudi ekipe strokovnjakov iz jamomerske službe premogovnika s svojo opremo. Pri tej izmeri so naredili sanacijo astrogeodetske mreže Slovenije, ki določa državni koordinatni sistem, pričeli pa so proučevati tudi geodinamiko na območju Slovenije ter izvedli navezovanje letališč v Sloveniji na evropski in svetovni koordinatni sistem.

Nadaljevanje teh meritev poteka z navezovanjem manjših geodetskih in geodinamičnih mrež. Tako je bila med 10. in 12. julijem letos izvedena ena takšnih meritev na širšem območju Šaleške doline, ki so jo strokovnjaki premogovnika izvedli v sodelovanju z Geodetsko upravo Republike Slovenije in Fakulteto za gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani. Opazovali so 9 točk; šest izmed njih je bilo izmerjenih že lani, tri pa so bile nove. Organizator in koordinator meritev na območju Velenja je bil Matjaž Koželj, diplomirani inženir rudarstva, zaposlen v službi jamomerstva.

Rudar: Kje ste postavili merilne točke in kakšna oprema je potrebna za to delo?

Koželj: "Merilna točka za določitev preciznih koordinat mora biti postavljena na stabilnem terenu na mestu, kjer ni večjih fizičnih ovir - hiš, dreves -, ki bi lahko motile sprejemanje signalov. Zato smo te točke postavili na bolj oddaljenih in višje ležečih lokacijah. Šest točk, ki že imajo znane koordinate, je postavljenih na Velikih Kopah, v Ponikvi, na Mrzlici, v Kamniku, Lučah in na Uršlji gori, v teh dneh pa smo koordinate določali še trem točkam: na Jeriču nad Pesjem, na Lubeli in v Skornem.

Naša jamomerska služba ima tri GPS sprejemnike z vso dodatno opremo za izvajanje zahtevnih meritev. Tako smo poleg Geodetske uprave Republike Slovenije in Fakultete za gradbeništvo in geodezijo edino podjetje v Sloveniji s tovrstno opremo in tudi usposobljenimi strokovnjaki za izvajanje teh meritev.

Oprema za izvajanje GPS meritev je sestavljena iz antene in sprejemnika ter pripadajoče opreme. S pomočjo antene, ki jo postavimo na točko, kateri želimo določiti koordinate, sprejemamo signale iz satelitov, ki so sestavni del satelitskega

navigacijskega sistema in se nahajajo na oddaljenosti 20.200 kilometrov od Zemlje. Trenutno je v orbiti 25 aktivno delujočih satelitov, ki pošiljajo satelitsko sporočilo z vsemi podatki o svojem položaju neprenehoma 24 ur na dan in 365 dni v letu.

Z anteno je s kablom povezan sprejemnik, ki beleži vse sprejete podatke. Ob meritvi moramo nenehno spremljati kvaliteto signala iz satelita, vsako uro zapišemo v zapisnik opazovanja podatke o satelitu, ki je oddal signal, merimo temperaturo zraka in zračni pritisk. Zaradi kvalitete obdelave podatkov je treba posvetiti pozornost tudi temu, ali je kateri izmed satelitov v okvari, da lahko te podatke pri obdelavi zanemarimo."

Rudar: Čemu služijo podatki, ki jih zabeležite?

Koželj: "V času meritve - ta je tekla neprekinjeno dvakrat po 24 ur - sprejemnik beleži podatke, ki jih nato v sodelovanju s strokovnjaki iz GURS in FAGG z ustreznimi računalniškimi programi obdelamo. Tako pridobimo precizne koordinate za izvajanje vseh potrebnih geodetskih aktivnosti na eksploatacijskem območju velenjskega premogovnika. Z izmero in obdelavo podatkov bomo pridobili precizne koordinate osnovnih točk opazovalne mreže premogovnika Velenje, ki so pogoj za opazovanje premikov terena kot posledice rudarjenja v Šaleški dolini.

Precizne koordinate treh opazovanih točk bomo uporabili tudi pri izmerah različnih volumnov (deponij premoga, pepela), površin jezer, kontur kamnolomov in plazov. Prav tako bomo te podatke uporabili pri obdelavah katastrskih posnetkov. Vrednost prostora je namreč vedno večja, zato je uporaba sodobnih geodetskih metod neizogibna."

Antena s sprejemnikom

Od 9. do 19. avgusta je bila v Makedoniji tričlanska ekipa jamomercev, v kateri so bili Drago Potočnik, Štefan Hutinski in Aleš Žavbi. Velenjska ekipa je bila ena izmed petindvajsetih, ki jih je k sodelovanju za geodetsko izmero Makedonije povabil geodetski inštitut iz Frankfurta, ki skrbi za sanacijo geodetskih mrež v tem delu Evrope. Ta projekt načrtuje in financira Evropska unija.

Slovenski strokovnjaki so vodili merjenja, prinesli pa so tudi del opreme, ki je v Makedoniji nimajo. Na zaključni slovesnosti so nemški strokovnjaki zelo pohvalili delo naše ekipe, stekli pa so tudi pogovori o nadaljnjem sodelovanju pri podobnih izmerah, ki bodo prihodnje leto v Zvezni republiki Jugoslaviji.

Rudar: *V čem so bistvene razlike takega načina merjenja od prejšnjega?*

Koželj: Merjenje s sodobno opremo je natančnejše, hitrejše od klasičnega načina merjenja. Podatke lahko beležimo neprekinjeno 24 ur na dan 365 dni v letu, neodvisno od vremena in od vidljivosti med merjenimi točkami, doseg meritev je veliko večji, zapis podatkov pa je v digitalni obliki, kar olajša nadaljnje obdelave.

Pri meritvah s klasično geodetsko opremo smo izhajali iz tako imenovanih stabilnih točk, za katere pa nismo mogli z gotovostjo trditi, da so tudi dejansko stabilne, saj do sedaj ni bilo načina, s katerim bi lahko opazovali premike osnovnih gorstev. Poleg tega pa so bile napake meritev zaradi človeškega faktorja včasih večje, kot pa je bil dejanski premik terena v določenem časovnem obdobju. To je povzročalo nemalo težav pri obdelavi izmerjenih podatkov. Pri GPS opazovanjih je ta del napak izločen in z večkratnimi meritvami bomo lahko natančno določili, katere izmed osnovnih točk geodetskih mrež so dejansko stabilne.

Rudar: *Uporabljate to opremo samo za potrebe premogovnika ali sodelujete tudi pri akcijah izven podjetja?*

Koželj: "Oprema je v prvi vrsti namenjena za izvajanje meritev za potrebe premogovnika, že od nakupa opreme pa sodelujemo pri vseh večjih kampanijah v Sloveniji. Letos se bomo udeležili tudi meritev v Makedoniji in izmere geodinamične mreže v Krškem. S tem pridobivamo izkušnje in krepimo ugled premogovnika Velenje v širšem slovenskem prostoru."

Merjenje na Jeriču nad Pesjem

Pogovor z direktorjem Habita Francem Slatinškom in tehničnim direktorjem Habita Edom Uranjekom

Stanovanje je premoženje...

... in pomeni tudi obilico skrbi, obveznosti, stroškov. Seveda je vse zelo narobe že, če človek stanovanja nima. Če (ko) ga ima in je v njem najemnik, pa mu težave lahko povzročita prevelika najemnina. Kot lastnik stanovanja ima spet drugačne obveznosti, saj mora skrbeti tudi za vzdrževanje skupnih delov prostorov in naprav v večstanovanjski hiši. V obeh primerih mora, seveda, upoštevati hišni red, pravila bivanja v takšni hiši.

Skrbi in stroškov je torej s stanovanjem veliko, dovolj, preveč, kakor za koga, vsekakor za nekatere več kot za druge. Še sreča, da obstajajo tudi podjetja za upravljanje s stanovanji. Eno takšnih podjetij je tudi Habit.

Rudar: Predstavite najprej podjetje Habit!

Slatinšek: "Habit je družba z omejeno odgovornostjo, je hčersko podjetje Premogovnika Velenje, ki kot njegov 100-odstotni lastnik nadzira, spremlja njegovo poslovanje. Premogovnik Velenje sodeluje tudi pri poslovanju Habita. Zlasti pomembna je strokovna pomoč premogovnika pri različnih pomembnih poslovnih odločitvah, opravlja pa tudi kadrovske zadeve za Habit.

Habit se ukvarja z upravljanjem s stanovanji, torej opravlja posle upravnika, kot so stanovanjske storitve, organizacija vzdrževanja stanovanjskih hiš in funkcionalnih zemljišč ter skrb za nemoteno obra-

tovanje stanovanjske hiše. Te storitve zajemajo organizacijsko administrativna opravila, tehnično strokovna opravila, finančno računovodska opravila in pravno premoženjska opravila. Vsebina nalog je opisana v pravilniku o metodologiji za oblikovanje najemnin v neprofitnih stanovanjih (Url. Slovenije 47/95). Upravljamo približno 200 stanovanjskih blokov, ki imajo okoli 500 hišnih števil. V teh blokih je približno 3.800 stanovanj, 90 lokalov ter 200 garaž in garažnih boksov. Lastniških stanovanj je približno 3.000, okoli 800 stanovanj pa je najemniških. Od teh je 650 stanovanj v lasti Premogovnika, preostala pa so v lasti drugih lastnikov.

V Habitu je zaposlenih 11 delavcev. To so delavci tehničnih strok ter ekonomske in pravne stroke. Naše delo je zelo dinamično in tudi zelo na očeh lastnikov in najemnikov stanovanj. Naša naloga je tudi, da pomagamo pojasniti oziroma razumeti lastnikom stanovanj vse njihove pravice in obveznosti. Le-ti so namreč hkrati tudi solastniki stanovanjskega objekta in morajo ob skrbi za lastno stanovanje skrbeti tudi za solastnino, med katero spadajo strehe, fasade, strojne in elektro inštalacije, dvigala, hidrofori, stopnišča in še kaj. Ta skrb je povezana z denarjem, ki ga morajo lastniki stanovanj nameniti za vzdrževanje skupnih delov prostorov in naprav. To pa pomeni finančno obremenitev za lastnike stanovanj, na katero je ob nakupu stanovanja skoraj vsak pozabil.

Menimo, da je eno pomembnih poslanstev upravnikov stanovanj, da po strokovni plati skrbimo za opravljanje potrebnega rednega in investicijskega vzdrževanja objektov. Vzdrževanje mora biti opravljeno pravočasno, kakovostno in s takšnimi materiali, da bo objekt s čim manj stroški čim dlje nudil stanovalcem varnost in obratovalno sposobnost. Vsako vzdrževalno delo financirajo lastniki stanovanj in tudi

Menimo, da je eno pomembnih poslanstev upravnikov stanovanj, da po strokovni plati skrbimo za opravljanje potrebnega rednega in investicijskega vzdrževanja objektov. Vzdrževanje mora biti opravljeno pravočasno, kakovostno in s takšnimi materiali, da bo objekt s čim manj stroški čim dlje nudil stanovalcem varnost in obratovalno sposobnost. Vsako vzdrževalno delo financirajo lastniki stanovanj in tudi soodločajo v vseh fazah dogovarjanja o delu in njegovem izvajanju.

soodločajo v vseh fazah dogovarjanja o delu in njegovem izvajanju."

Rudar: Delavci Premogovnika Velenje so v okviru lastninjenja stanovanjskega fonda odkupili približno 2.500 stanovanj. Možnih je bilo več načinov odkupa, tudi na obroke. Kako so se odločali delavci premogovnika?

Slatinšek: "Na osnovi stanovanjskega zakona so prejšnji imetniki stanovanjske pravice ali njihovi ožji družinski člani lahko odkupili stanovanje v roku dveh let od izida stanovanjskega zakona po zelo ugodni ceni. Ta možnost je veljala do oktobra leta 1993, zdaj pa je ni več. V Premogovniku Velenje se je za to možnost odločilo okoli 2.500 delavcev. Do danes je v 100-odstotni lasti kupcev okoli 600 stanovanj, za okoli 1.900 stanovanj pa so sklenjene pogodbe za obročno odplačevanje. Prevladuje odkup na 10 let z obrestmi."

Rudar: Po končanem lastninjenju stanovanj je Premogovniku Velenje ostalo v lasti 600 stanovanj, ki jih upravlja podjetje Habit. Katere so glavne naloge Habita kot upravljalca stanovanj?

Slatinšek: "Glavni nalogi sta kontrola izvajanja najemne pogodbe ter v primeru kršenja te pogodbe ukrepanje. V najemni pogodbi pa so jasno napisane pravice in obveznosti najemnika in lastnika stanovanja; obojih je kar precej. Najemniki nas večkrat sprašujejo za stvari, ki so v pogodbi jasno zapisane, mi pa jim vedno znova svetujemo, naj dobro preberejo najemno pogodbo.

Za lastnike stanovanj pa velja predvsem, da odgovarjajo za vse sami. Za stanovanje morajo skrbeti, ne glede na to, ali stanujejo v njem ali ne. Naša naloga kot upravljalca lastniških stanovanj pri tem je zaračunavanje obratovalnih stroškov in nadziranje, da lastnik stanovanja upravlja z njim v skladu s tehničnimi predpisi. Če ne dela tako, ga moramo opozoriti in ukrepati.

Obratovalni stroški so lahko: plačilo predstavnika hiše, hišnika, čistilke, zavarovanje objekta, obratovanje dvigala, hidrofora, gasilnih aparatov, dimnikarske storitve, deratizacija, potrošni material (žarnice, stikala, čistilna sredstva in orodje)

ter vsi stroški, za katere se stanovalci dogovorijo.

Ljudem tudi svetujemo in pomagamo pri pridobitvi soglasij za razna vzdrževalna, prenovitvena dela v stanovanju, kajti za vsak večji poseg v stanovanju je treba imeti takšno soglasje občinskega upravnega organa."

Uranjek: "Ključni delitve obratovalnih stroškov med stanovalce so trije: glede na delež stanovanjske površine v bloku, glede na število oseb ali preprosto glede na število stanovanj v bloku. Stanovalci se sami odločijo, po katerem ključu bodo plačevali obratovalne stroške."

Rudar: S kakšnimi težavami se Habit srečuje pri upravljanju stanovanj?

Slatinšek: "Največ težav je pri upravljanju delov hiše, ki so v solastništvu. To so skupni prostori, streha, fasada, električna napeljava, vodovod, toplovod, telefonska napeljava in sploh vse, kar je v bloku skupnega.

Problem je še večji, ker so bloki večinoma starejši, v povprečju stari 30 let, in slabo vzdrževani. Z majhnimi najemniki, ki jih je bilo treba plačevati, jih namreč ni bilo mogoče obnavljati. Sedaj so bloki potrebni temeljite obnove, stroški zanjo pa bremenijo lastnike stanovanj. Z lastnino (stanovanjem) so kupili tudi solastnino (streho, skupne prostore...). Vzdrževanje vsega tega pa, seveda, precej stane.

Najemnik mora plačati najemnino, lastnik pa vzdrževanje. Lastnik ima to prednost, da ima stanovanje v lasti in ga lahko proda, najemniku pa ni treba skrbeti za vzdrževanje bloka. Oboji, lastniki in najemniki stanovanj, morajo plačevati tudi obratovalne stroške in druge stroške, za katere se dogovorijo.

Vse težave okrog vzdrževanja stanovanjskih objektov pa še kako občuti tudi upravnik stanovanj, saj mora prav on poskrbeti za vzdrževanje stanovanjskega objekta."

Rudar: Stanovalci imajo kot lastniki in kot najemniki stanovanj določene pravice in tudi obveznosti. Kakšne so te obveznosti?

Slatinšek: "Obveznosti najemnika do lastnika stanovanja so zapisane v najemni pogodbi, ima pa še obveznosti, za katere se dogovorijo stanovalci v bloku (hišni red, skrb za okolico).

Lastnik stanovanja pa mora - za razliko od najemnika - sam vzdrževati stanovanje in vse, kar se šteje pod solastnino. Upoštevati mora tudi splošna pravila obnašanja v večstanovanjski hiši. Neupoštevanje teh pravil pri nas zaenkrat še ni sankcionirano, v bolj razvitih državah pa za neprimerno obnašanje stanovalci plačujejo kazni, lahko pa sostanovalci za kršitelja dosežejo tudi izselitev iz stanovanja."

Rudar: *Ustavimo se še pri vzdrževanju stanovanj. Kako je z njim v lastniških stanovanjih in kako v najemnih stanovanjih?*

Slatinšek: "Lastniško stanovanje, v katerem lastnik stanuje, v celoti vzdržuje sam. Če pa lastnik stanovanje odda, se o vzdrževanju stanovanja in stroških z medsebojno pogodbo dogovorita lastnik in najemnik.

Pri najemu je torej najemna pogodba tista, ki določa, kdo bo kaj vzdrževal. Natančno določa pravice in obveznosti lastnika in najemnika. V najemnih stanovanjih lastnik odgovarja za vzdrževanje stanovanj, vendar pa mora za sprotno vzdrževanje stanovanja in opreme skrbeti najemnik.

V bloku, v katerem stanujejo lastniki in najemniki stanovanj, se o vzdrževanju bloka dogovarjajo med seboj lastniki."

Rudar: *Vzdrževanje večstanovanjskih hiš, blokov, predvsem dogovarjanje za vse to, je sedaj gotovo bolj zapleteno, kot je bilo včasih. Kako je s tem?*

Slatinšek: "Za vzdrževanje stanovanja skrbi vsak lastnik sam, za vzdrževanje solastnine pa se morajo med seboj dogovoriti lastniki. To pa je zapletena zadeva, ker mora vsako vzdrževanje in vse prenove solastnine (strehe, fasade) potrditi vsaj polovica lastnikov, šele potem to pomeni obveznost za vse lastnike. Število glasov lastniku določa velikost stanovanja. Če kdo tako dogovorjene obveznosti ne izpolni, jo je mogoče izterjati prek sodišča.

Pri prodaji kakšnega dela solastnine, najetju hipotekarnega kredita na blok, odobritvi stvarnih služnosti, ki se vpišejo v zemljiško knjigo, pa je potrebno 100-odstotno soglasje lastnikov, torej soglasje vseh lastnikov."

Uranjek: "Vsi lastniki se morajo zavedati, da je treba za marsikatero vzdrževalno delo, adaptacijo stanovanja ali stanovanjskega objekta pridobiti ustrezno pravnomočno dovoljenje pri upravnem organu. Za pridobitev dovoljenja je treba k vlogi priložiti overjeno kupoprodajno pogodbo, mapno kopijo, soglasje upravljalca in včasih tudi načrt predvidenih del.

Z vsem tem in sploh vsem, kar stanovalce zanima, jih seznanjamo tudi na skupnih sestankih. Predstavniki Habita se namreč pogosto udeležujemo sestankov stanovalcev. Trikrat tedensko pa imamo v prostorih Habita tudi uradne ure za stranke.

V Habitu se zavedamo, da je naša prva naloga učinkovito in pravočasno vzdrževanje stanovanjskih objektov."

Slatinšek: "Pomembna pri vzdrževanju blokov je pogodba o urejanju medsebojnih razmerij pri upravljanju večstanovanjske hiše, ki jo podpisujejo vsi lastniki v nekem bloku. Z njo določijo sistem upravljanja, vzdrževanja in svoje deleže plačila za to. Te pogodbe še niso podpisane, zato velikokrat prihaja do sporov, koliko naj kdo plača za skupna dela in naprave. Bo pa ta pogodba tudi nujno potrebna pri vpisu v zemljiško knjigo. Spoštovati jo bo moral tudi eventualni kupec, novi lastnik stanovanja, saj pogodba bo podpisana za nepremičnino, stanovanje, ne za lastnika."

Rudar: *Najemnine so se v zadnjem letu povečale. Kolikšne so pravzaprav najemnine v najemniških stanovanjih Premogovnika Velenje in kakšno raven naj bi dosegle?*

Slatinšek: "Način izračuna najemnine določa pravilnik o metodologiji za oblikovanje najemnin v neprofitnih stanovanjih. Stanovanja v lasti Premogovnika so vsa neprofitna. Vse podatke za izračun najemnine (število točk, uporabna površina oziroma velikost stanovanja) imamo pri nas, vrednost točke pa določa država. Omenjeni pravilnik, ki je izšel leta 1995, določa postopno rast najemnin. Večanje najemnin se je začelo septembra 1995 in

bo trajalo 12 mesecev. Tako bo septembra 1996 najemnina približno 2,20-krat večja, kot je bila septembra 1995. Neprofitna najemnina naj bi pokrila vse stroške spornega in investicijskega vzdrževanja lastnine in solastnine, stroške upravljanja in amortizacije, ne prinaša pa nobenega dobička. Premogovnik bo ohranil neprofitne najemnine, ker nima namena z oddajanjem stanovanj sebi ustvarjati dobička.

Neprofitna povprečna mesečna najemnina za dvosobno stanovanje v velikosti 55 m², ki je ocenjeno z 262 točkami, bo tako v septembru letos 11.790 SIT. Povprečna vrednost takšnega najemniškega stanovanja pa bo dosegla 54.000 DEM."

Uranjek: "S tem zakonom je zakonodajalec hotel doseči realnejšo vrednost stanovanj, in to mu je tudi uspelo. Povečale so se tudi najemnine, vendar njihov porast verjetno ne bo zadoščal za pokritje vseh stroškov vzdrževanja."

Rudar: *Kako pa je s plačevanjem najemnin, upravljaljskih stroškov in obročnim odplačevanjem pri odkupu stanovanj? So delavci premogovnika redni plačniki in kako ukrepate v primerih, kadar to niso?*

Slatinšek: "Približno 85 odstotkov najemnikov plačuje najemnino v zakonitem roku. Večina drugih plačuje z zamikom enega meseca, redki pa so tisti, ki plačujejo najemnine z zamikom dveh mesecev ali pa jih sploh ne plačajo.

Neplačnike predamo sodišču, sledi izvršni nalog za poravnavo najemnine iz plače. Če vse to ne reši primera, sodišče odredi deložacijo, to je izselitev iz stanovanja. Seveda sodišče pred odločitvijo za deložacijo temeljito preuči vse vzroke za neplačevanje najemnine. Nekaj deložacij smo že imeli, nekaj pa jih bo treba opraviti v kratkem. Pri deložacijah lastniku ni treba poiskati nadomestnega stanovanja za izseljenega najemnika. Če za otroke najemnik ne poskrbi sam, gredo k rejniškim družinam, pohištvo shranimo v skladišče, vendar mora najemnik plačati stroške hranjenja, najemnik pa ostane na cesti.

Podobno kot s plačevanjem najemnin je tudi s plačevanjem stroškov upravljanja in obratovalnih stroškov. Največ težav pri tem imamo z nekaterimi najemniki lokalov, ki nikakor nočejo razumeti, da morajo prispevati svoj delež k pokritju teh stroškov.

Plačevanje obrokov pri odkupih stanovanj je dokaj redno, nekateri želijo odplačati celo prej, kot so se odločili ob podpisu kupoprodajne pogodbe. V tem primeru naredimo aneks h kupoprodajni pogodbi in nanovo izračunamo obroke. Nekateri, vendar redki, pa ne plačujejo obrokov in v teh primerih prekinemo kupoprodajno po-

godbo in sklenemo najemniško razmerje."

Rudar: *Je še kaj, kar bi utegnilo zanimati delavce premogovnika kot lastnike in najemnike stanovanj, oziroma kaj, kar bi jim vi radi sporočili?*

Slatinšek: "Za najemnike in lastnike stanovanj so vse zadeve v zvezi s stanovanji, vzdrževanjem stanovanj in stanovanjskih hiš, njihovimi pravicami in obveznostmi zelo zanimive. Tudi prav je, da o vsem tem čim več vedo, saj stanovanje ni le prostor, v katerem živimo, temveč je kapital, je premoženje in pomeni tudi obilico skrbi, obveznosti, stroškov. Zato bi bilo prav, da bi v prihodnjih številkah glasila Rudar zapisali še kaj o najemniških razmerjih, vzdrževanju stanovanjskih objektov, tudi o vzdrževanju stanovanjskih objektov s stališča varnosti, hišnem redu in še o čem, kar zanima najemnike in lastnike stanovanj. Najboljše bi bilo, če bi vsak, ki ima kakšno vprašanje v zvezi s stanovanjem, to vprašanje naslovil na uredništvo glasila Rudar, mi pa bi mu odgovorili in odgovor bi objavili v glasilu Rudar."

Dragica Marinšek

Vprašanja v zvezi s stanovanji pošljite na naslov: Uredništvo glasila Rudar, Premogovnik Velenje, Partizanska 78, 3320 Velenje.

Za vzdrževanje stanovanja skrbi vsak lastnik sam, za vzdrževanje solastnine pa se morajo med seboj dogovoriti lastniki. To pa je zapletena zadeva, ker mora vsako vzdrževanje in vse prenove solastnine (strehe, fasade) potrditi vsaj polovica lastnikov, šele potem to pomeni obveznost za vse lastnike. Število glasov lastniku določa velikost stanovanja. Če kdo tako dogovorjene obveznosti ne izpolni, jo je mogoče izterjati prek sodišča.

**Strokovna ekskurzija
študentov rudarstva
in geotehnologije
"Vzhod '96"**

Če študent na rajžo gre...

Ura: polnoč

kraj: Aškerčeva cesta, na jugu Ljubljane

datum: 1. julij 1996

vreme: pretežno temno

V ozki, dolgi, temačni ulici, kjer naj bi naložili prtljago in pijačo, je čakala skupina študentov. Vse so krasili podočnjaki in neprespane, krvavo rdeče izbuljene oči. Tu je bil še naš kombi Master by Renault, ki pod pokrovom motorja skriva kar nekaj konjskih moči. Nismo se še zavedali, da bo v desetih dneh to naš drugi oziroma prvi in skoraj edini dom ter da bomo včasih tudi bentili zaradi ozkih prehodov med sedeži. Vedeli pa smo, da se nam obeta nepozabno potovanje. Prostovoljcev za to ekspedicijo je bilo dvanajst skupaj s profesorjem Urošem Bajžljem, brez katerega bi si to ekskurzijo težko zamišljali. Upam si trditi, da je bila punca samo ena, sicer pa bonton trdi, da je, ko greš v goste, vljudno nesti tudi kakšno darilo.

Najprej Madžarska

Ko se nam je uspelo zbasati v Masterja, je Stanko - strašno hladnokrven in iznajdljiv dečko, ki pozna vse naše finte, povrhu pa še naš študent - pognal svoj rdeči kombi proti Budimpešti. Na poti po Sloveniji smo pobrali še nekaj oseb, ki so trdile, da so študentje rudarstva. No ja, na koncu smo se znašli vsi v rdečem kombiju. Seveda smo zaspali šele čez nekaj časa, potem ko smo preverili, kdo ima čiste "štunfe" in jih lahko moli sosedu pod nos.

Prijetno utrujeni smo dopoldan prispeli v Budimpešto. Staro mesto z veliko ulicami, kjer ti na uho udarja mešanica govorit turistov, ki so ovešeni z različno audio

in video opremo. Po daljši ogledni vožnji (beri: malo smo lutali) smo si ogledali znamenitosti Budima in Peste. Tu je bil parlament, Trg junakov, Ribiška utrdba, Matijeva cerkev, Citadella... Ta je bila še posebej zanimiva, poleg tega pa smo z nje videli prelepo panoramo mesta. Pred trdnjanskim zidom stoji ogromen spomenik svobode, postavljen leta 1947 v spomin sovjetskim vojakom, ki so padli ob osvoboditvi Budimpešte. Največje veselje imajo ptiči, ki se podijo okoli njega.

Potepanje po mestu je zmotil poletni dež, zato smo se siti velikega mesta odpravili proti Miskolcu. Na tem mestu moram najprej povedati, da se je moje potovanje začelo precej pred našim odhodom. Jaz sem bil zadolžen, da navežem stike z ljudmi v krajih, kjer naj bi se ustavljali. Faxi in pisma so romali po vseh krajih, ki smo jih v naslednjih dneh obiskali.

Tako so nas v Miskolcu, ki nima nikakršne zveze z mišmi, pričakali gostitelji. Angleščina in nemščina sta postala uradna jezika našega sporazumevanja, mladinski dom pa točka našega bivanja. In ker se vsak "taprav" dogodek začne s hrano, smo si tudi mi ob novem dnevu privoščili izdaten zajtrk.

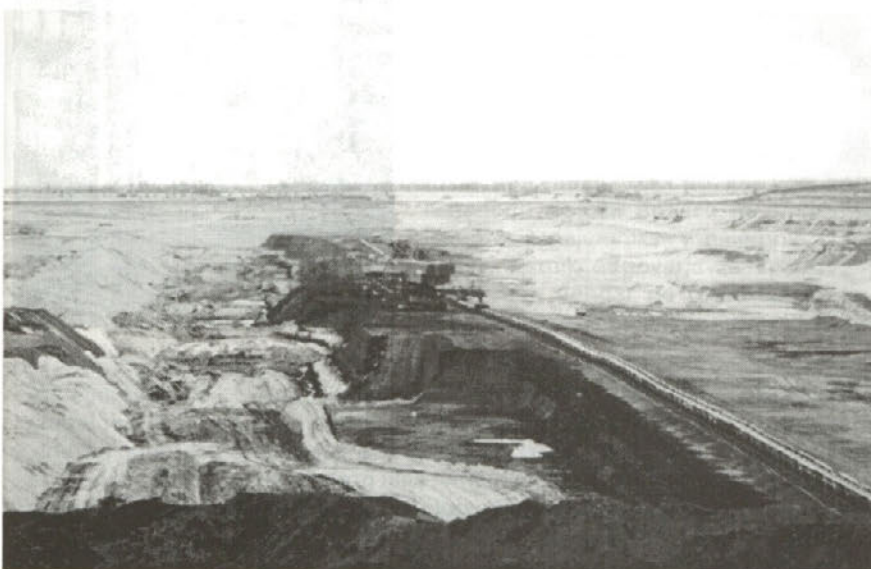
Lignit na površini in vino v kletih

Potem pa je bil pred nami prvi strokovni ogled: površinski kop lignita Bukkabrány. Ogled je bil zanimiv predvsem zato, ker takšnih stvari v Sloveniji ni. Rotacijske bage, ki delajo na tem koku, bi lahko samo z veliko mero drznosti primerjali z rotacijskim bagrom, ki premetava premog na velenjski deponiji.

Osebna izkaznica kopa Bukkabrány:

- lega v ravninah vzhodne Madžarske blizu mesta Miskolc,
- začetek pridobivanja lignita: 1985,
- proizvodnja: 3,5 milijona ton na leto,
- za pridobitev takšne količine lignita je treba odstraniti 10 milijonov ton odkrivke,
- širina odkopne fronte: 1,5 km,
- stroški proizvodnje: 800 forintov na tono,
- površina kopa: 15,6 km²,
- globina odkopavanja: 50 m,
- kurilna vrednost lignita: 7.500 kJ/kg,
- odkopne rezerve: 600 milijonov ton,
- število zaposlenih: 500,
- sloj pada proti jugu pod kotom 3°,
- lastnik: nemško podjetje EBS.

Površinski kop lignita na Madžarskem

Lignit pridobivajo v dveh fazah, najprej odstranijo odkrivko, nato pa je na vrsti pridobivanje lignita.

Odkrivka je debela 30 m. Za ta opravila imajo več rotacijskih bagrov. Največji rotacijski bager, ki je težak 1.500 ton, dolg 160 m in visok 45 m, odkoplje $4 \cdot 10^6$ m³ materiala na leto. Odkrivko transportirajo v že odkopane dele površinskega kopa. Dolžina transporta je 1.400 m. Na zasutih predelih dodajajo odkrivki gnojila, da izboljšajo kakovost zemljišča. Na rekultiviranih delih posejejo pšenico.

Lignit pridobivajo v dveh premogovih slojih. Zgornji je debeline 9 m, sledi mu 1,5 m jalovinastega vložka, ki leži na spodnji, 2 m debeli plasti premoga.

Ves pridobljeni lignit transportirajo z železnico do 40 km oddaljene termoelektrarne Matra z močjo 800 MW. Največji problem predstavljata površinska in podzemna voda. V ta namen predhodno izvrtajo vodnjake za črpanje vode. V obratovanju je vedno od 40 do 60 vodnjakov. Vrtine za odvodnjevanje so med seboj oddaljene do 100 m.

Z ogledom površinskega kopa lignita smo praktično videli del strojev in proces pridobivanja premoga v površinskem kopu ter s tem dopolnili teoretično znanje o površinskem odkopavanju.

Ko smo to veliko površino, ki je izgledala kot razrito polje, nekako le spravili v naše fotoaparate za dokaz in spomin, smo se zapodili proti malemu mestu Tokaj. Vsi moji kolegi so se v trenutku spremenili v svetovne poznavalce vin, kar so tudi dokazovali ob večjih in manjših sodih v tem mestecu. Za Tokaj bi lahko rekli, da je okrogel, znotraj pa ga ni nič. Nekaj hiš, ki so obkrožene z grički, na njih pa se bohoti trta. V vinu je resnica, pravijo, in po moje Madžari ljubijo resnico. Tako smo tudi mi pristali v eni izmed mnogih kleti. "Domov", v Miskolc smo se vračali v trdi temi...

Poljska - Krakow in Gliwice

Iz Miskolca smo se odpravili na sever proti Poljski. Za nami so ostale Kosice, kjer nismo dobili nobenega odgovora na naše prošnje za sprejem in obisk. Pri prehodu meje med Slovaško in Madžarsko so cariniki malo zamižali nad vsemi platoji piva, ki so predstavljali našo osebno opremo, in nas potem, ko so z rentgensko natančnostjo pregledali naše potne liste, spustili na Slovaško.

V Krakow, 1.000 let staro mesto, smo prišli v popoldanskih urah. Pozdravil nas je oblačen, vendar suh. Pred hotelom Olimp nas je pričakala prijazna oseba - vodič, ki

nas je vodil naslednje tri dni, - v hotelu pa v vsaki sobi tuš. Urejeni in primerno namaziljeni smo se nato na lastno pest (beri: peš) odpravili raziskovat mesto. In ugotovili, da se Krakow ne razlikuje od drugih mest, v katerih te povsod pričakajo dolge vrste prepotenih turistov.

Rudnik soli Wieliczka

Okoli 20 km od Krakowa leži rudnik soli, ki je danes spremenjen v muzej. V 700 letih svojega delovanja je pod površjem zemlje nastal pravi labirint solnih soban. V vseh so izklesani kipci iz soli, sobane pa nosijo imena. V rudniku so iz soli narejene cele katedrale, prikazan je način rudarjenja. Najgloblja točka, do katere se spustijo obiskovalci, je 135 m. Nekatero sobane so visoke do 45 metrov.

Rudnik vsako leto obišče več kot 300.000 obiskovalcev. Če vas pot kdaj zanese v Wieliczko, je to kraj, ki si ga je vredno ogledati. Mi smo imeli veliko dela s slikanjem in snemanjem, tako da so naše želje aparati komaj dohajali.

Po dvodnevnem potepanju po okolici Krakowa smo se napotili v Gliwice, ki pa nimajo nikakršne zveze s takšnimi ali drugačnimi glicivami. Nas je zanimal predvsem premogovnik črnega premoga v tem delu Šlezije.

Marko Ranzinger, absolvent rudarstva
(nadaljevanje prihodnjič)

V solnih sobanah so izklesani kipi iz soli.

10. svetovno prvenstvo
Naviga 96

V tretje gre rado

Po lanskoletni zelo uspešni izvedbi evropskega prvenstva radijsko vodenih modelov čolnov Naviga 95 se je letos na območju TRC Jezero med 2. in 11. avgustom odvijalo 10. svetovno prvenstvo Naviga 96. Izkušeni organizatorji so tudi letos poželi veliko pohval in čestitk za odlično organizacijo prvenstva.

Organizatorji 10. svetovnega prvenstva FSR Naviga 96 so bili društvo Modelar, Klub vodnih športov in TRC Jezero. Deset dni, od 2. do 11. avgusta, je za izvedbo celotnega prvenstva skrbelo okoli 60 ljudi. Po mnenju vrhovnega sodnika in uradnega predstavnika Navige je bilo prvenstvo po tehnični plati izvrstno pripravljeno.

Še več! Organizacijski komite si je z odlično izvedbo lanskega evropskega prvenstva in letošnjega svetovnega pridobil takšen renome, da mu je posebna delegacija Navige ponudila organizacijo svetovnega prvenstva ene od petih sekcij Navige, in sicer sekcije M, to je motornih čolnov z akumulatorskim pogonom. Ti čolni tekmujejo tudi v spretnostnih vožnjah, zato je to tekmovalstvo zanimivo tudi za gledalce. Velenjčani so ponudbo sprejeli in to svetovno prvenstvo se bo v Velenju odvijalo od 8. do 13. julija 1997.

Med letošnjo Navigo pa se niso odvijala le tekmovalstva na Turističnem jezeru. Privlačna za gledalce in tekmovalce so bila sponzorska tekmovalstva ob koncu vsakega dne ter vrsta spremljevalnih dejavnosti: predstavitev Slovenije, krajev, ogledi Velenja in okolice, izleti, panoramski poleti s helikopterjem in še kaj. Udeleženci

Navige in njihovi družinski člani so "preplavili" Šaleško dolino in si dodobra privoščili ponudbo trgovcev in gostincev. Poleg tega so povsem napolnili nov avtokamp.

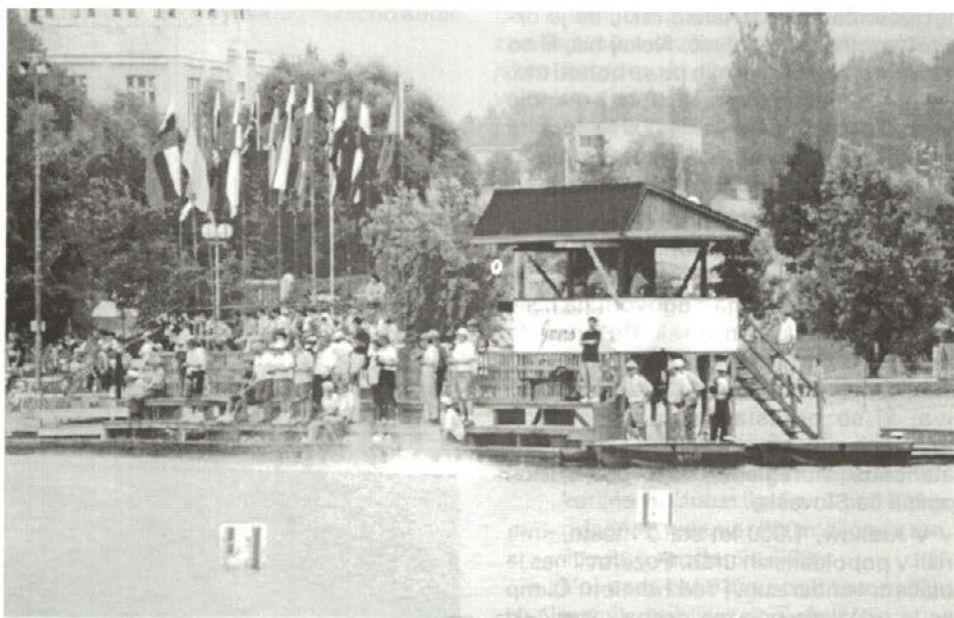
Kaj pa svetovni prvaki? Teh je bilo veliko, saj so tekme razvrščene po razredih glede na moč čolnov, tekmovalci pa na mladince in člane. Največ medalj so odnesli domov Angleži in Nemci, Slovenci pa smo pokazali veliko borbenosti, vendar do medalj (še) ne sežemo.

Diana Janežič

Dr. Milan Medved, predsednik organizacijskega komiteja Naviga 96, je bil z organizacijo in celotnim potekom tekmovalstva zelo zadovoljen, dejal pa je tudi: "Ciljna skupina tovrstnih tekmovalcev je družina in mi smo se na to pripravili. Večina tekmovalcev je prišla v Slovenijo s svojimi družinskimi člani, ker na takšen način tudi preživijo svoj dopust.

V tem času so pripravljene potrošiti tudi več denarja za ugodje. V času Navige so bili bolj polni gostinski lokali v Velenju, trgovine, pravi vrvež je bil na vseh objektih TRC Jezero, za spremljevalce tekmovalcev pa smo organizirali panoramske polete s helikopterjem nad Šaleško dolino, ogled Slovenije in še druge prireditve, ki so jih v polni meri izkoristili."

Predsednik svetovne organizacije Naviga Hofbauer je potrdil, da je to svetovno prvenstvo najbolje organizirano od vseh dosedaj in je tudi rekordno po številu držav - 28 - in tekmovalcev. V desetih dneh je bilo v okviru prvenstva v Šaleški dolini več kot 700 ljudi z vsega sveta. Poleg vseh evropskih reprezentanc, najštevilnejši sta bili iz Nemčije in Anglije, so bile še iz Argentine, Južnoafriške republike, Hongkonga, Kitajske. Slovenci smo nastopili s šestnajstimi tekmovalci.

Lepa mednarodna prireditev

Odlična predstava

Atletski klub Velenje je prevzel organizacijo letošnjega absolutnega državnega prvenstva v atletiki za člane in članice in jo tudi odlično izpeljal.

Prekrasen atletski objekt, izkušeni organizatorji in primerno vreme so poskrbeli za dva lepa atletska popoldneva 9. in 10. avgusta v Velenju.

Na prvenstvu so nastopili tudi vsi slovenski atletske olimpijci, z izjemo Brigite Bukovec in Brite Bilač, ki sta v tem času nastopili na mitingu v Monte Carlu.

Gregor Cankar (na sliki v sredini) in Ksenija Predikaka sta v daljino skočila dlje kot v Atlanti, svoj ameriški nastop pa je v Velenju močno popravila tudi Renata Strašek, saj je z odličnimi meti osvojila tri naslove državne prvakinja: v metu diska, kopja in krogle.

Največ medalj - 21 - so odnesli atleti in atletinje AK Kladiivar Cetiš Celje, v domačem klubu pa je ostalo 11 medalj. Zlate in naslove državnih prvakov sta osvojila Janko Podgoršek v teku na 1500 m in 3000 m z zaprekami ter Jolanda Steblovnik v teku na 1500 m in 3000 m.

Srebrne medalje so dobili Igor Šalomon v teku 400 m z ovirami, moška štafeta 4 x 100 m in Majdakova pri skoku v višino, bronaste medalje pa Marko Štor v teku na 100 m, Igor Šalomon v teku na 200 m, Peter Poles v teku na 400 m z ovirami ter ženska štafeta v teku 4 x 100 m. /dj/

Državno prvenstvo v atletiki za člane in članice

Na teniških igriščih

Turistično rekreacijski center Jezero bo v zimskem času organiziral tekmovanje v I. in II. teniški ligi za rekreativce. Tekmovanja bodo potekala po sistemu dve igri posamezno in ena igra dvojic. Liga bo odigrana na teniških igriščih v Beli dvorani ob sobotah med 8. in 22. uro. V posamezni ligi lahko nastopa 8 ekip, razvrstitev pa določajo rezultati spomladanske občinske lige. Število ekip je omejeno. Prijavnina za posamezno ekipo je 28.000 tolarjev.

Prijave sprejemajo prek telefonskih števil 063-851-317 in 063-861-820 do 20. septembra letos.

Športna šola

TRC Jezero je v avgustu organiziral mini športno šolo za delavce našega podjetja in njihove otroke. Udeležba otrok je bila presenetljivo dobra, saj je šola povprečno obiskovalo okoli 30 otrok, občasno pa je prišlo tudi nekaj odraslih.

Šola je trajala dve uri dopoldne, udeleženci pa so se učili tenisa, odbojke na mivki in malega nogometa.

Positiven sprejem pri otrocih in odraslih je spodbudil organizatorje, da bodo šolo skušali organizirati tudi v prihodnjih letih.

Jesen '96

Aktivni oddih v Kranjski Gori

TRC Jezero organizira od **četrta, 26., do nedelje, 29. septembra 1996**, štiridnevni počitniški paket v hotelu Larix v Kranjski Gori.

Cena: odrasli 150 DEM, otroci od 7 do 14 let 50 % popusta, otroci do 7 let, če spijo s starši, gratis.

V ceno so vključeni trije polni penzioni, uporaba telovadnice, teniških igrišč, igrišč za mini golf in odbojko na mivki, savne, najem kolesa za kolesarsko turo, planinska tura in uporaba igralnih naprav v hotelu Larix.

Z doplačilom organizirajo rafting, obisk Kekčeve dežele in izlet v Mini Mundus v Celovec.

Program bivanja zajema tudi vodeno jutranjo gimnastiko, varstvo otrok ter slavnostno večerjo z zabavnim programom. Nekatere udeležence programa čaka **veliko presenečenje!**

Plačilni pogoji: možno je plačilo v štirih mesečnih obrokih. Prvega plačate ob vpisu, druge tri pa s čeki 15. v mesecu.

Prijavite se lahko v Beli dvorani pri Suzani Puc **16. septembra med 6. in 15. uro**. Vse dodatne informacije dobite pri Jožetu Grubelniku v Beli dvorani prek telefonske številke 853-312, interno 1820.

**Medobčinsko društvo
invalidov Šaleške doline
ob Paki**

Vabimo na izlete!

Osrednji odbor Medobčinskega društva invalidov Šaleške doline ob Paki iz Velenja vabi svoje člane in druge invalide na tele izlete in prireditve:

- 19. septembra na enodnevni izlet z avtobusom v Atomske Toplice z ogledom cerkve sv. Martina v Ponikvi in obiskom turistične kmetije Ajdrčan v Slatini,
- 28. septembra na enodnevni izlet z avtobusom na Gorenjsko - Brezje, Blejski Vintgar, Begunje, Radovljica,
- 25. oktobra na dvojnepoldnevni izlet z lastnim prevozom v Terme Banovci z obiskom oljarne, Babičevega mlina in konjereje v Veržeju,
- 9. novembra na enodnevni izlet z avtobusom - kam, boste še izvedeli...,
- 24. novembra na tridnevni izlet z vlakom na morje - bivanje v hotelu Barbara v Fiesi,
- 6. decembra na obisk k invalidom oskrbovancem v Domu za varstvo odraslih v Velenju,
- 12. decembra na izlet za konec tedna z lastnim prevozom v Terme Čatež,
- 21. decembra na novoletni ples.

Za vse izlete in prireditve sprejemajo prijave vsi odbori društva in v pisarni Medobčinskega društva invalidov v Velenju vsak ponedeljek od 16. do 18. ure ter vsak četrtek od 11. do 13. ure. V uradnih urah se lahko prijavite tudi prek telefona 855-810, kjer dobite tudi vse dodatne informacije.

Seznanite s programom izletov tudi svoje prijatelje in se čimprej odločite!

V spomin

V sredo, 15. avgusta, je pod Mont Blancom izgubil življenje naš sodelavec, inženir rudarstva, projektant pri jamskem transportu

IVAN BOGATAJ.

Ivan Bogataj se je rodil 21. 11. 1952 v starem rudarskem mestu Idriji. Rudarsko okolje ga je zvalo medse, vendar ne v domačem kraju, ampak je prišel v Velenje. Izobrazil se je za rudarskega tehnika ter se oktobra 1977. leta zaposlil v velenjskem premogovniku. Takoj je postal priljubljen sodelavec, saj je s svojo prijazno pojavo in pridnostjo z vsakim človekom hitro vzpostavil dobre odnose.

Zagnanost pri delu ga je gnala naprej tudi pri pridobivanju vedno novih znanj. Ob delu se je odločil za višješolski študij rudarstva in ga leta 1986 tudi uspešno dokončal. To je bilo le še uradno potrjeno, da je Ivan vreden zaupanja in sposoben odgovornih del v premogovniku.

Poleg tega, da je z vso zavzetostjo opravljal delovne obveznosti, pa je našel čas in voljo še za mnogo drugih stvari. Privlačila ga je košarka, ki se ji je s svojo veliko postavo skorajda moral zapisati. Privlačile so ga gore in ko jih je dovolj spoznal in okusil sam, je vabil v gore svoje sodelavce, prijatelje in bil vedno varen in prijeten sopotnik na planinskih poteh.

Ivana so vzele gore, ki jih je tako ljubil. Tudi novi dom za svojo družino, ženo in dva otroke, in zase je postavil pod obronki Paškega Kozjaka. Ta mu bo zdaj nudil večni počitek. Na pokopališču vrh Paškega Kozjaka se je v soboto, 24. avgusta, od Ivana poslovila množica njegovih sodelavcev, planinskih in košarkarskih prijateljev, sorodnikov in znancev.

Ohranili ga bomo v lepem spominu!

ZAHVALA

Ob smrti očeta

Milana Jurčiča

se zahvaljujem sodelavcem s severa Jamske mehanizacije in sindikatu podjetja za darovan venec ter Rudarski godbi in častni straži za spremstvo na njegovi zadnji poti.

sin Branko Jurčič z družino

ZAHVALA

Ob smrti očeta in moža se zahvaljujemo Premogovniku Velenje, častni straži, Rudarski godbi in sodelavcem v Klasirnici za vso pomoč in pozornost, ki so nam jo izkazali ob tem žalostnem dogodku.

sin Vito Čanč z družino
in žena Rozika

ZAHVALA

Ob izgubi mame se zahvaljujem sindikalni podružnici obrata Škale in sodelavcem čela Š 1/4 Škale za darovano cvetje in izrečeno sožalje.

Andrej Balažic

Obvestili službe izobraževanja!

- za starše študentov

Delavce premogovnika, ki imajo študente in ti ne prejemajo štipendije, vabimo, da se oglasijo v službi izobraževanja v upravni zgradbi podjetja v Prelogah, v sobi številka 6. S seboj naj prinesejo potrdilo o vpisu otroka na fakulteto, otrokovo enotno matično številko občana in številko njegove hranilne knjižice, izdane pri LB SB Velenje.

- za starše dijakov

Delavce premogovnika, ki imajo dijake in ti ne prejemajo štipendije, vabimo, da se oglasijo v službi izobraževanja v upravni zgradbi podjetja v Prelogah, v sobi številka 6. S seboj naj prinesejo potrdilo o šolanju otroka.

Dejavniki tveganja

Sladkorna bolezen

Sladkorna bolezen je kronična bolezen, pri kateri je povečana koncentracija sladkorja v krvi, vzrok pa je v neustrezni količini hormona insulina ali v zmanjšanju njegove učinkovitosti pri prehodu krvnega sladkorja v celico. Normalne vrednosti krvnega sladkorja sicer nihajo med 3,7 in 6,1 mmol/l.

Bolezen se pojavlja pri približno 0,5 do 2 % prebivalcev, pričakovana življenjska doba pa je pri diabetikih približno 4,2 leta nižja kot pri zdravi populaciji. Težave, ki jih občuti bolnik s previsokim krvnim sladkorjem, so huda žeja, pogosto in obilno odvajanje vode, meglen vid, hujšanje in splošna utrujenost.

Nezadostna količina krvnega sladkorja v celici onemogoča normalno presnovo ogljikovih hidratov, predvsem pa neustrezno proizvodnjo energije. Zaradi tega se energija nenormalno tvori direktno iz masti in beljakovin.

Porušena presnova ogljikovih hidratov, masti in beljakovin ob povišani vrednosti glukoze v krvi privede do številnih drugih motenj, povečanja maščobnih kislin, hiperlipidemij, kar vodi do okvare krvnih žil oziroma pojava ateroskleroze.

Poznamo dva tipa sladkorne bolezni:

- tip I (od insulina odvisna sladkorna bolezen) in

- tip II (od insulina neodvisna sladkorna bolezen).

Tip I se praviloma javlja pri mladih, tip II pa pri srednji in starejši populaciji.

Pri prvi obliki obolenja bolnika najpogosteje odkrijemo med 5. in 30. letom starosti, zdravljenje pa zahteva uvedbo insulina.

Tip II se javlja po 30. letu starosti, najpogosteje v šestem desetletju, zdravljenje pa praviloma ne zahteva insulina. Tip II je pogostejši in skoraj 90% bolnikov ima to obliko obolenja.

V nastajanju sladkorne bolezni ima pomemben vpliv dednost. Velja ugotoviti, da imajo beta celice trebušne slinavke, ki izločajo insulin, prirojeno večjo dovzetnost za vplive virusnih infekcij in drugih toksičnih vplivov in da se hitreje poškodujejo in iztrošijo. To še posebej velja pri tipu I.

Pri tipu II se vse pogosteje dokazuje neučinkovitost insulina. Pri teh bolnikih je vrednost insulina v krvi v začetku bolezni normalna ali celo povišana, kar potrjuje njegov zmanjšan vpliv na celice oziroma kaže na rez-

istenco celic na njegov učinek.

Porušena presnova ogljikovih hidratov, masti in beljakovin, še posebej pri neustrezno vodeni ali nezdravljeni sladkorni bolezni, postopno pripelje do okvare krvnih žil.

Z zadebelitvijo malih krvnih žil - arteriol, predvsem pa kapilar, sladkorna bolezen privede do **drobožilne bolezni (mikroangiopatija)**. Okvara je značilna za sladkorno bolezen, odvisno od insulina, posebej pa so prizadete oči, ledvice in živčni sistem. Počasi se razvije nepopravljiva okvara prizadetih organov: retinopatija, nefropatija, polineuropatija.

Okvara oči prizadene krvne žile, ki oskrbujejo očesno mrežnico.

Enostavna retinopatija se razvije po 10 do 15 letih trajanja sladkorne bolezni. Zaradi povečane propustnosti malih žilic, manjših krvavitev v mrežnico in odlaganja maščob ter mašenja žilic začne mrežnica propadati. Na tej stopnji vid še ni prizadet.

Pri hujši obliki nastajajo nove žilice, ki vraščajo v steklovino. Te so veliko bolj krhke, zato pogosto pokajo, kar privede do krvavitev v oko, odstopa mrežnice in pogosto do oslepitve.

Retinopatija se razvija počasi in prve zgodnje spremembe na očesnem ozadju lahko ugotovi le okulist.

Ob razvitih spremembah na očesnem ozadju je pogosto potrebno pečenje z laserjem. Tako zmanjšamo možnost krvavitev in preprečimo odstop mrežnice. Bolnik pa se mora sicer izogibati vseh težjih naporov.

Delujejo kot filter: prepuščajo snovi, ki se morajo iz telesa izločiti, in zadržujejo vse tiste, ki jih telo nujno potrebuje.

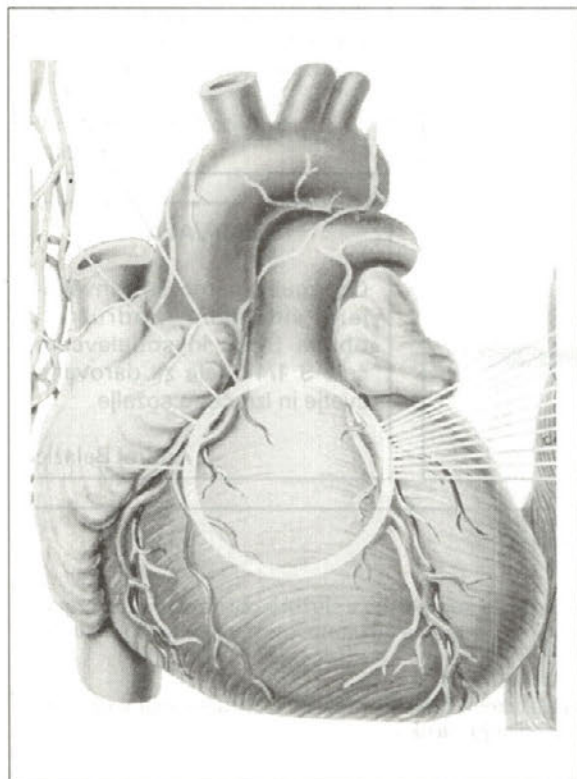
Prva **okvara ledvic** zaradi sladkorne bolezni se kaže v povečani propustnosti za beljakovine, ki se zato izločajo v urinu. Z napredovanjem okvare se začnejo v telesu zadrževati škodljivi presnovki. Bolnik je utrujen, slabo se počuti, pojavljajo se otekline, kasneje pa tudi slabokrvnost.

Ko delovanje ledvic ne zadošča potrebam, je potrebno nadomestno zdravljenje z dializo. V zadnjem času zahtevno, drago in za bolnika neugodno dializo vse pogostje nadomešča presaditev ledvic.

Okvara živcev se pri sladkorni bolezni razvije počasi in pogosto prav neopazno. Za njen nastanek je v povprečju potrebnih 7 let. Prizadeto je tako samodejno (avtonomno) kot periferno živčevje.

Bolniki opažajo motnje v prebavi, upočasnjeno praznjenje iz želodca, motnje v uravnavanju krvnega tlaka in delovanju srca, motnje pri praznjenju mehurja ter motnje v potenci.

Bolezen srčnih žil

Pri okvari perifernega živčevja se po rokah in nogah javljajo občutki mravljinčenja, prisotne so pekoče bolečine in krči v nogah, oslavljen ali odsoten občutek za dotik ter nemoč v mišicah.

Okvara večjih in velikih krvnih žil - arterij privede do makrovaskularne bolezni (**makroangiopatija**), ki je značilna za aterosklerozo. Pri razvoju ateroskleroze pri sladkornem bolniku ima posebno mesto povišana vrednost holesterola v krvi ter trigliceridov. Povišana vrednost holesterola je posledica povečane koncentracije lipoproteinov male gostote (LDL) in zmanjšane koncentracije lipoproteinov visoke gostote (HDL).

Porušeno razmerje lipoproteinov oziroma porast LDL frakcije holesterola predstavlja osnovni element pri razvoju ateroskleroze. Razvoj aterosklerotičnega procesa pri teh osebah pospešujejo še druge nenormalnosti, kot so motena sinteza prostaglandinov, zmanjšana fibrinolitična aktivnost, povečano zlepljanje krvnih ploščic in povečana produkcija fibrinogena.

Ateroskleroza večjih in velikih krvnih žil je značilna za sladkorno bolezen tipa II in se ne razlikuje od ateroskleroze pri drugih ljudeh. Pogosto je le bolj izražena, prizadene žilo na več mestih, pojavlja pa se nekoliko prej kot pri drugi populaciji.

Posebno prizadene krvne žile srca - koronarne arterije, žile možgan in žile okončin.

Vse oblike **ishemične bolezni srca**, angina pektoris in srčni infarkt so pri bolnikih s sladkorno boleznijo pogostejši kot pri drugi populaciji. Približno pri 50 % diabetikov srečamo koronarno srčno bolezen, približno 20 % jih dobi srčni infarkt.

Pogosto lahko prebole srčni infarkt neopazno, saj dogajanje ne spremlja običajna klinična slika s tipičnimi bolečinami v prsih.

Dolgotrajna slabša prekrvljenost srčne mišice pa tudi presnovne spremembe direktno poškodujejo srčno mišico in z leti privedejo do popuščanja srca z znaki klasične srčne vodenike.

Ateroskleroza **možganskih arterij** je vzrok za moteno prekrvavitev možgan, ki jo srečamo pri približno 30 % starih bolnikov s sladkorno boleznijo. Bolniki tožijo za pogostimi vrtoglavicami, omotičami ali kratkotrajnimi izgubami zavesti. Popolna zapora žile, ki oskrbuje določeno področje privede do možganske kapi, ki se razvije pri skoraj 4 % diabetikov.

Aterosklerotične spremembe pogosto zajamejo **arterije spodnjih okončin**, tako da ima kar 10-15 % diabetikov moten pretok v predelu meč in stopal.

Klinično se bolezen odraža z občutkom hladnih nog, koža na njih pa se stanjša in postane bolj modrikasta. Postopno se izgubljajo pulzi na stopalih, v mišicah meč pa se predvsem pri hoji pojavljajo bolečine (intermitentna klavdikacija). Z napredovanjem

bolezni postane oskrba nog s krvjo nezadostna že tudi v mirovanju. Na mestih, ki so normalno slabše prekrvljena ali izpostavljena večjim poškodbam, se pojavljajo boleče razjede, nazadnje pa pride do popolnega odmiranja tkiva (suha gangrena).

V preventivi sladkorne bolezni tipa I se odpirajo nove možnosti z morebitnim cepljenjem proti virusom, ki običajno poškodujejo beta celice trebušne slinavke ter z zaščito pred virusnimi infekcijami in različnimi toksičnimi vplivi.

V preprečevanju komplikacij sladkorne bolezni je treba predvsem dobro regulirati vrednost krvnega sladkorja.

Dobro urejena vrednost krvnega sladkorja ne more pozdraviti že nastalih bolezenskih sprememb v krvnih žilah, lahko pa pomembno ublaži posledice in upočasnijo njihovo napredovanje.

Za bolnika je pomembno, da kar najbolje spozna svojo bolezen, se seznanja z vsemi možnimi posledicami ter dobro pozna tudi principe zdravljenja.

Zelo važno, pogosto celo odločilno, je upoštevanje higiensko dietetnih navodil.

Pravilna prehrana ter strokovno določena dieta z omejevanjem vnosa ogljikovih hidratov in ustreznim vnosom masti in beljakovin je ob ohranjanju telesne aktivnosti osnovni in nepogrešljivi temelj zdravljenja.

Pri urejanju sladkorne bolezni tip I je neobhodno potreben insulin, ki zagotovi ustrezen nivo krvnega sladkorja v normalnih mejah prek celega dne. Ob široki paleti novih prečiščenih insulinov najnovejša raziskovanja odpirajo nove možnosti zdravljenja z vgrajevanjem insulinske črpalke ali presajanjem celic trebušne slinavke.

Pri tipu II ima večina bolnikov povečano telesno težo, ki jo je treba ustrezno zmanjšati, tako z dieto kot s primerno telesno aktivnostjo. Telesna aktivnost namreč pri vseh bolnikih poveča porabo krvnega sladkorja in izboljša učinkovitost insulina. Poleg tega so pogosto uporabljeni še številni preparati v obliki tablet.

Pomembno je, da ob dobrem vodenju krvnega sladkorja ter regulaciji telesne teže ustrezno odpravimo tudi druge dejavnike tveganja. Najpogosteje sta prisotna predvsem povišan krvni tlak ter kajenje.

Zato pri bolnikih s sladkorno boleznijo še posebej velja **"Nasvidenje kajenje - dober dan zdravje!"**.

Janez Poles, dr. med. spec. interne med.

Spremembe na očesnem ozadju

Prizadete žile okončin

Suha gangrena

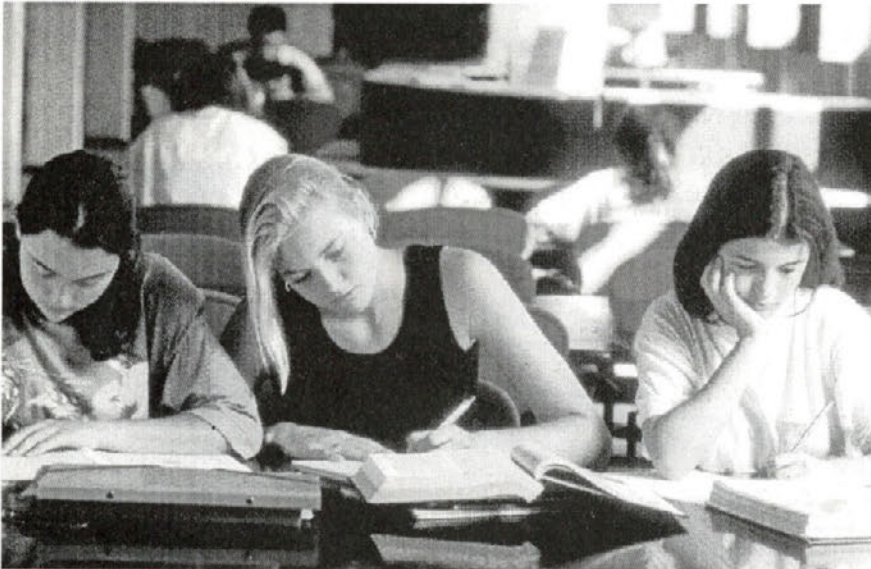

Počitnic je konec,
živele počitnice!

Ne pozabimo in na svoje otroke!

Dopustov je konec, začenjamo z običajnim delovnim ritmom.

Za mnoge je bil dopust to, kar je njegova velika naloga in cilj: splošna okrepitev telesa in duha. Potrebe in materialne možnosti so nam nakazale, kako preživeti dopust: ste v glavnem počivali, širili izobrazbo, odšli v zdravilišče na terapijo, delali v vrtu ali hiši, potovali ali iskali vznemirljive situacije?

nikacija z okoljem nam je lahko v veliko pomoč.

Še misel o delu.

Delo nas ne utruja toliko, kot si nekateri morda mislijo. Kdor delo opravlja s srcem in nedeljeno pozornostjo, je manj utrujen in bolj zadovoljen kot tisti, ki opravlja manj zahtevno delo, ki mu je odveč in bi se ga rad čimprej rešil ali mu pobegnil. Na drug način pa si škodujejo "deloholiki", ki se kaj kmalu po dopustu ponovno "uničijo".

Ob skrbi nase ne pozabimo na naše otroke. Tudi oni končujejo z brezskrbnostjo poletnih počitniških dni. Ob začetku šole so še prav posebej potrebni naše pozornosti. Bodimo ob njih, ne nad njimi, s pomočjo in hrabrenjem.

Janko Mijoč, dipl. psiholog

Kakorkoli ste ga preživeli, je velika napaka, če takoj po koncu dopusta, postanete suženj svojih starih slabih navad. In tu ne mislim le na cigarete in prekomerno pitje alkoholnih pijač, ampak predvsem na telesno neaktivnost, slabe prehranjevalne navade in splošno (ne)organiziranost življenja. Te navade vam vsakodnevno povzročajo telesne in psihične strese.

Veliko je dokazov, da je danes naše zdravje ogroženo mnogo bolj kot kdajkoli prej. Po letih življenja z malimi napačnimi navadami se naposled pojavijo obolenja posameznih organov ter motnje v delovanju srca in ožilja, prizadeta je lahko koža, možgani, spolni organi, prebavni in dihalni sistem.

Vzemimo si torej nekaj časa za razmislek o tem, katero pozitivno navado smo si na dopustu pridobili oziroma katero negativno navado smo začeli spreminjati ter pri tem vztrajajmo. Pri delu se izogibajmo nepotrebnemu stresu. Dobra in jasna komu-